

سیټوه و دندار

له چهند دیدارېکدا

پ.ی.د. هیوا حمید

م. سہنگر نازم

پیشرووی سہید برایمی

پ.ی.د. هاوژین سلېوه

م. نارہزوو ئیسماعیل

زامدار ئەحمەد

سیټوه و دندار

زامدار ئەحمەد

Sêwe û diildar Le çend dîdarêkda

Zamdar Ehmed

لهسر ټرکی پیشرووی سہید برایمی و رینکخراوی مالی فوټوگراف و بهلگه نامه چاپ کراوه

سيوه و دلدار

له چهند ديداريكدا

پ.ي.د. هيوآ هميد
م. سهنگر نازم
پيشرهوي سهد برايمي

پ.ي.د. هاوژين سلوه
م. نارهزوو ئيسماعيل

زامدار نه حمهد

۲۰۲۱

ناسنامہی کتیب

کتیب: سیوہ و دلدار (لہ چند دیداریکدا)

دیدار: زامدار ئہ حمہد

دیزاینی بہرگ: ئہ نجام ئہ نوہر

وینہکانی بہرگ: قہرہنی جہمیل

چاپی یہ کہم: ۲۰۲۱

چاپخانہی شہہاب / ہہولیر

تیراژ: ۵۰۰ دانہ

لہ بہر یوہ بہرایہ تی گشتی کتیبخانہ گشتییہکان ژمارہی

سپاردنی (۲۱۳۹) ی سالی (۲۰۲۰) ی پیدراوہ.

سيّوه و دلّدار

پیرست

لاپه ره	بابه ت
۹	له بری پیشه کی
۱۱	سیۆه ی هونه رمه ند
۱۳	پوخته ی ژیاننامه ی سیۆه
۱۷	سیۆه دهنگیکی بالا له میژووی هونه ری کوردیدا
۲۹	دیداری پ.ی.د. هاوژین سلویه
۴۳	پوخته ی ژیاننامه ی پ.ی.د. هاوژین سلویه
۴۷	دیداری م. ئاره زوو ئیسماعیل
۶۱	پوخته ی ژیاننامه ی م. ئاره زوو ئیسماعیل
۶۵	دلدار ی شاعیر
۶۷	پوخته ی ژیاننامه ی دلدار
۷۱	دلدار شاعیری نوڤخوازی کورد
۷۹	دیداری پ.ی.د. هیوا حه مید
۹۵	پوخته ی ژیاننامه ی پ.ی.د. هیوا حه مید
۹۷	دیداری م. سهنگه ر نازم
۱۱۵	پوخته ی ژیاننامه ی م. سهنگه ر نازم
۱۱۷	دیداری پیشره و سهید برام
۱۳۵	پوخته ی ژیاننامه ی پیشره و سهید برام

سپاس و پڙائينى تايبه تي ٻو
هاورپي هيڙا و هاوڙيني ٿازيم
"به ناز محه ممهه د"
ٽهر كي كيشا و ده گه لمداء ماندوو بوو

له بری پيشه کی

سیۆه و دلدەر، به رهه می دوو دیداری ته له فزیۆنی (زار)ه، له ژیر ناو نیشانی بهرنامه ی (ههرین) له مانگی ئابی سالی ۲۰۱۹ تۆمار کراوه و پهخش بووه. بهرنامه ی ههرین له باره ی سیۆه له مانگی ئاب، به میوانداری پرۆفیسۆری یاریده ده ر دکتۆر هاوژین سلێوه، مامۆستای زانکۆی و نووسهر و لیکۆلهر و که سایه تی دیاری کریستیانه کان، مامۆستا ئاره زوو ئیسماعیل مه نسوور موزيسان و شاره زا له دهنگ و گۆرانییه کانی سیۆه، له شاری کۆیه تۆمار کرا. بهرنامه ی ههرین له باره ی دلدەر، له مانگی ئاب، به میوانداری پرۆفیسۆری یاریده ده ر دکتۆر هیوا حه مید تووێزه ر و لیکۆلهر و مامۆستای زانکۆ، مامۆستا سه نگه ر نازم وه رگیپر و مامۆستای زانکۆ له شاری کۆیه تۆمار کرا، ههروه ها سالیك دواتر وتووێژ له گه ل پيشره و سه يد برایم نووسهر و شاره زا له ژیا نی سیاسی دلدەر ریکخرا و تۆمار کرا.

به پيوستمانزانی ئەم دیدارانه بنووسینه وه و بیانیه یینه سه ر زمانی نووسین، بو ئه وه ی وه کو ئه رشیفیکی نووسراو له شیوه ی کتیب بو داها توو

بمینیتهوه. له گۆرینی زمانی قسه کردن بو زمانی
نووسین، ههولمانداوه ههمان چه مک و وشه و
شیوهزاری ده می به شداربووانی دیداره کان وهك خوی
دابنیینهوه. ریزبهندی وتوویره کان له ژیر بنه مای
ئه انجامدانی وتوویره کان دانراوه، ئه و دیمانه ی
زووتر ئه انجامدراوه ئه میان له ریزبهندی پیشتر
دانراوه.

سیو هی هونہ ر مہ ند

پوختهی ژياننامهی سیوه

سلیوه یه لدا سلیوه، ناسراو به سیوه، سالی ۱۸۹۱ له نیو کریستیانه کانی شاری کویه هاتوته نیو دونیای بوون، سالی (۱۹۰۳ و ۱۹۰۴) زمانی کلدانی و بنچینه کانی ئاینی مهسیحی لای قهشه گورگیس خویندوو. سالی (۱۹۲۰) لای قهشه ههنا دهستی به خویندنی ئاینی کردوو و به پلهی (شهماس) گهیشتوو!

سیوه، له نیو هونهری کوردی و گورانی بیژان و مهقامزانانی پیشوو، یه کیکه له دهنگه دیار و بهرچاوه کان، له کاتی خووی و له ئیستاشدا، ههوادار و گوئیگرانی له ژماره نایهن. گوئیگرتن له مهقامی ئهوهل سهحه ره، کوبیرت به لای کویه و میژووی پرشنگذاری ئه و شارهدا دهبات و وردتر به ره و گهره کی ههرموتتهت راده کیشی و تیکنلانی مهسیحی و موسولمانان دینیتته بهرچاو.

سیوه، سالی ۱۹۵۲ پینج مهقامی له ئیستگهی رادیوی عیراق بهشی زمانی کوردی تومار کردوو،

سیۆه

به ناوه كانی (سهحر، بههار، شهنگ میړه، گوری،
عیشه گول). ههروهها نزیكهی چوارده مهقامی
دیكهی وتوو، بهلام بههوی نهبوونی تومارگاوه،
مهقامهكان فهوتاون!

سیۆه له نووی كانوونی یهكهمی سالی (۱۹۶۴) له
تهمهنی هفتا و سی سالییدا، كوچی دوايي كرد و له
گورستانی کریستیانه كانی گهرهکی ههرموته
ئهسپهردهی خاك كرا.

سیۆه دهنگیکی بالا له میژووی هونهری کوردیدا¹

---

¹ ئەم بابەتە له ههفتهنامهی وشه بلاوکراوتهوه.

ئەم کتیبە له مائپەری ههواننامهی کتیب داگیراوه hewalname.com/ku

سیۆه، سالی ۱۹۵۲ پینج مه قامی له ئیستگهی رادیۆی عیراق تۆمارکردوو، مه قامی ئه وهل سه حهره، به کیکه له مه قامه تۆمارکراوه کانی ئه وکات. نوۆ کانوونی به که می سالی ۱۹۶۴ له ته مه نی هفتا و سی سالیدا، کوچی دواپی کرد و له گوړستانی مه سیحیه کانی گه ره کی هه رمۆته به خاک سپێردراوه. به کوچکردنیشی بو شایی له نیو هونه ری کوردیدا دروست کرد.

هاوژین سلۆه، کتیبیکی له باره ی (میژووی هه رمۆته) نووسیوه و له مه ر سلۆه ی مه قامزان زانیاری وردی باسکردوو، له مباره یه وه ده لی: "سیۆه، مه قامزانیکی دیاری کورد و کوردستانه، له نیو هونه ری کوردیدا هه میشه ده نگه پر له جو ش و تایبه تییه که ی ده زینگیته وه و میژوویه کی پرشنگذاری بو هونه ری کوردی تۆمارکردوو. ئاوازی مه قامه کانی سلۆه ره نگ و بوۆ ئاوازه کانی ته راتیلی کلیسایان وه رگرتوو، چونکه له کلیسا خویندوویه تی، خاوه نی

چەندین مەقامی بەناوباگ و دیارە، مەقامەکانی باسی دلداری و سروشتی جوانی کوردستانە، بەلام بەهۆی نەبوونی تۆمارگاوە بەشیک لە مەقامەکانی فەوتاون و لەبەردەستدا نەماون. لە مەقام و تنیشدا سوودی لە مەقامەکانی نەشئەتی رەشید ئاغای حەویزی و حەننا تۆماس "حەنیل" بینووە، ئەلبەتە پەییوەندی و ئاشنایەتی لەگەڵ گۆرانی بیژەکانی هاوسەردەمی خۆی لەکۆیە پەیدا کردووە، بو و یینە: عەبەی چایەچی، پووتا، مەربینی قەشە گۆرگیس، مەلا ئەسەد، ئەحمەدی حەمە مەلا".

دوکتۆر هاوژین سلیووە وتیشی: "سۆه، کەسیکی زیرەک و پرووانین روون بوو، ماوەی پینج سال زمانی سریانی و سەرەتایەک لەزمانی فەرەنسی خویندووە و فیربووە، گەیشتۆتە پلە شەماس، هاوکات زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی زانیووە و بەدەیان چامە و هۆنراوەی کوردی و فارسی لەبەر بوو و بەمەقام و بەستەش و توویەتی، بو نمونە: شیعەرەکانی (حاجی قادری کۆیی، دلداری، قاسد، ئەختەر، صافی، عەبدوڵلا بەگی میباح)".

هاوژین، پلهی زانستی پرۆفیسۆری یاریدهدهره و مامۆستای زانکۆی کۆیهیه، زیاتر دهلی: "سیۆه سالی ۱۹۵۲ له ئیستگهی رادیۆی عیراق بهشی زمانی کوردی پینج مهقامی تۆمار کردوو، بهناوهکانی (سهحر، بههار، شهنگ میهرم، گوری، عهیشهگول). لای خوشیهوه کهریم شارهزای لیکۆلهر و توێژهر، چوارده مهقامی سیۆهی دیاری کردوو، که ئەمانهن (سهحر، گورا، لهبهرنازی چاوبازان، عایشه گور، نیوهشهو، ههریفی ئاگری دووریم، لهباغان ئاهو نالیندا، بهقامهت خهرامان، بهستهی زولف و ئەگریجهی یار، بههار، پایز، شهنگ میهرم، گۆرانی شلهو خانان، گۆرانی جهباره و جهباره) سیۆه بهدهیان مهقام و گۆرانی و بهستهی چرپوه، بهلام بههۆی تۆمارنهکردنهوه زۆربهی مهقامهکان فهوتاون، ئەلبهته له ئیستادا گوئیگرانی سیۆه له زیادبووندایه". ههروهها لهبارهی عاشق بوونی سیۆه، بهمشیۆهیه دهدوی: "سیۆه لهتهمهنی ههرزهکاری و پیراگهیشتنی عاشقی خوشهویستی کچیک دهبیئت بهناوی (وارا)، بهلام ریگهنادهن بۆیهکدی بن، لهبهرئوه بهناچاری لهگهڵ خانمیکی دیکه ژیانی هاوبهشی پیکدههینی".

سیوه

حسین حاجی قادر، له سالی ۱۹۴۵ سیوهی ناسیوه و ئاشنایه تی له گه ل په پیدا کردووه، سهرگوزه شته ی له گه ل سیوه ده گپریته وه: "سالانی ۱۹۵۵ و ۱۹۵۶ و ۱۹۵۷ سهرپهرشتی گازینوی لاوانم ده کرد له شاری کویه، خاله سیوه ته شریفی ده هینا و داوای ده کرد، گورانی خاله تایهر بخمه سهر لییده م، که حهزی له گورانی (له باخان ئاهونالین دی) بوو و له بهر خوویه وه ده یگوته وه. یا رۆژی واهه بوو داوای گورانی (ایها الراقدون تحت التراب) ی محهممه د عه بدولوه هابی ده کرد، له کاتی گوپگرتن له و گورانیه فرمیسک له چاونی دا ده هاته خواری و ده یوت: بو (هینه که) ی خوّم ده گریم، مه بهستی (واری) ی خوشه ویستی بوو، که ریگه یان نه دا، ژیانانی هاوبه شی پیکبه یین".

حسین حاجی قادر، له باره ی که سیتی سیوه ده لی: "سیوه پیاویکی دلته ر و نوکته باز و قسه خوش بوو، حهزی له کوپی دانیشتنی لاوان ده کرد، نزیکترین براده ری ماموستا باکووری هونه رمنه د و تایهر توفیق، حهویز وه هاب و محهممه د عه بدوللای چایه چی بوو، له به شی زوری ئاهه نگی

سهيرانگاكانى كوۆيه بهشدارى دهكرد و سهرچۆپيكيشى شاييهكان هر لهخۆى دهووشايهوه". لهبارهى دهنگ و ئەكادىمى بوونى سيوهوه، تويزهر و ليكۆلەر، ئارهزوو ئيسماعيل، ههنگرى بروانامهى ماستەر له موزىك، دهلى: "لهرووى ئەكادىمىيهوه، هر كهسيك چوار گۆرانى ههبي، به گۆرانى بيژى رهسهنى كوردى ئەژماردهكرى، بهو مهرجهى چوار گۆرانىيهكه بايهخ و تايبهتمهندى و پيگهى خۆى ههبي. سيوهى مهقامبيژيش، لهپريزى هونهرمهندانايه و هاوتاي "تايهر توفيق و حهسهن زيهرهك و ماملئ و مهزههرى خالقي"يه. ئەو تيكستانهى دهريبريوه له هيچ گۆرانى و مهقامى ديكهدا بهرچاو ناكهوى، تهنانهت نازانرى تيكستهكان فولكلوره يا نا؟ وهلى زور ناوازه و پر عشق و ئاوازه، دهنگيكي زور تايبهتى پر له سۆز و حوزنى ههيه، ئەو حوزنه له گۆرانى و مهقامهكانى سهرنجى گوئىگرانى راكيشاوه".

لهماوهى رابردوودا، ئارهزوو ئيسماعيل، تويزينهوهيهكى بهناونيشانى "سارنجى چرين له گۆرانىيهكانى سيوهى هونهرمهند" وهشانكرد،

له باره ی خاره سیوه، وتیشی: "له ده ربرپنی وشه دا به توانا و لیھاتوو بوو، به جوانی و ستایلیکی تایبته به خوئی وشه کانی به کارهی ناوه، بو نمونه: پیتی (ر)ی قه له و له دوای (ل)ی قه له و گو ده کا، نه و ده لی: ده لرین، نه ک ده لین، نه و تایبته مندییه ش له هه موو هونه رمنه ندیکدا نییه". هه روه ها "سیوه خاوه ن مؤرکیکی کو بیانه یه و نه و مؤرکه ی ون نه کردوو، له کاتیک سه رجه م ژهنیاره کان عه ره ب بوون و هه یچ شاره زاییه کیان له باره ی موزیکی کوردییه وه نه بووه. نه مه ش خه سه له تیکی گرنه گه، که هونه رمنه ند نه که ویته ژیر کاریگه ری موزیک ژهنان. هه روه ها، له هه لېژاردنی مه قامه کان زور ورد و لیھاتوو بوو، چونکه نه و مه قامانه ی هه لېژاردوون و گوئی کردوون، دووباره کردنه وه یان ئاسان نییه و که س ناتوانی جاریکی دی نه و مه قامانه بلیته وه، نه گه ر دووباره ش بکریته وه ناگاته نه و پله بالایه ی سیوه، نه مه ش له رووی نه کادیمییه وه به کاریکی گرنه گ ناوازه نه ژمارده کری".

سه ردار نه حمه د که سایه تی هونه ری کو یه، که کاتی خوئی موزیسیانی سیوه بووه، له مه ر سیوه ده لی:

"بہراستی مامہ سیوہ ہونہرمہندیکی زور بہرز بوو،
دہنگیکی زور زور تاییہتمہندی ہہبوو، وہکو بلئی
خورسک بوو، ہہرچہندہ دہلین پیشتروہستایہکی
ہہبووہ بہ ناوی حہنیلہ خرہ و لہوی فیروہبووہ،
بہلام بو خوی دہنگیکی شازی ہہبووہ، لہگہل ئہوی
بہرہمیشی کہم بوو، تہنیا پینج بہرہمی لہ
بہغداد توّمار کردووہ و یہکیان بزروہبوو، واتہ چوار
بہرہمی ماوہ. ہہروہہا لہ دہرہوی ئہو چوار
بہرہمہ ہہندیک بہرہمی دیکہی تاییہتی ہہبوو،
کہ بہ شیوہی کورس و تراوہ و لہو کاتہدا
حہمہگہمجان بوئی توّمار کردووہ، لہگہل ماموستا
باکوری و خوالیخوشبوو مہلا ئہسعد و حہمہدہمین
عہباس و وہستا حہمہدہمینی کہبابچی".

سہرداری فلوت، بیرہوی لہمہر سیوہ دہگیریتہوہ و
دہلی: "کاتی خوی ئیمہ لہ سالی ۱۹۵۸ لہ تیپی
باواجی کوئیہ بووین، ئہو سہردہم بہ شیوہیہکی
رہمی تیپ نہبووین، بہلکو سہر بہ کوّمہلہی
بوژانہوہی ہونہرہ جوانہکان بووین، بہسہرپہرشتی
ماموستا باکوری، کہ خودی ماموستا باکوریش
سہروکی ئہو کوّمہلہ بوو، لہ کوئیہوہ بو ئاہہنگ

گیڤران چووینه رانییه، سیۆهش یه کیك بوو له بهشداربووان و له گهلمان بوو، ههروهها كاك سه لاج محهمهد و خوالیخو شبوو عهدنان جهمالیش بو ئه و ئاههنگه هاتبوون، بهلام ئاستی هونهری ئیمه له و سهردهمدا ئه و توانایه نه بوو، بهلام بهههر شیویهك بی و به گویرهی توانای ئه و سهردهمهی خو مان کارمان له گه ل کرد."

باوکی سهردار کۆیی، هاوڕێی سیۆه بووه، سیۆه بیره وه ریییه کی له بیرماوی ئه و کاته ده گێرپێته وه: "سیۆه براده رایه تی زۆر تایبه تی له گه ل باوكم هه بوو، باوکیشم زۆر هزی له دهنگی بوو، زۆر جار باوكم بو مال هوه داوه تی ده کرد، له ژووره وه داده نیشان و گۆرانیان ده گوت، منیش ده چووم و له لایان داده نیشتم، وه لی ئه و سهردهمه ئاستی هونهری و ته مه نی من به مشیویه نه بوو، که بتوانین گۆرانیه کان تۆمار بکهین، هه رچه نه ده هیچ ئامیرکی تایبه تی تۆمار کردنیشمان نه بوو، چونکه ئه و هه ژار بوو، ئیمه ش هه ژار بووین. ئه و کاته تیپی باواجی کۆیه هه بوایه ده مان توانی چه ندین گۆرانی بو تۆمار بکهین.

مامۆستای فلوتی کوئیہ، زیاتر لہمہر دہنگی سیوہ دہدوئی و دہلی: دہنگی سیوہ بو خوی سروشتیہ، تہبعیکی تاییہتی ہہیہ، ئیستا سہیر بکن چہندین کس دہیانہوئی گورانی سہحرہی سیوہ بلینہوہ، بہلام لہ کاتی وتنہوہی چہندی دہکن وەک ئەویان پیناکری، چونکہ زور تہلہفوزی ہہیہ کہ دووبارہ کردنہوہی ئاسان نییہ، بو نمونہ (ر)ہکان بہ نہوعیکی دی تہلہفوز دہکا، واتہ تاییہتمہندی تاییہت بہ خوی ہہیہ. ہہروہا پیاوئیکی زور ہہزار و فقیر بوو، زور جارن ئەگہر مالی کاکہزیاد ئاغا و مالی حہویز ئاغا یارمہتیان دابی، دواتریش لہ سالی ۱۹۵۷ لہ سلیمانی بو ئاہہنگ گپران داوہتیان کردبوو و یارمہتیانداوو، ئەو ئاہہنگی سلیمانی بہ سہرپہرشتی مامۆستای گہورہ، ہونہرمہندی خوالیخوشبوو قادر دیلان بوو، لہ تیپی مہولہوی سلیمانی، لہ پاشان ہہمان تیپ ہاتبوونہ کوئیہ بہ مہبہستی ئاہہنگ گپران، سیوہشیان بانگہیشت کردبوو، لہبہرئہوہی گورانیبیژیکی رہسہن بوو و ہونہرمہندیکی زور بہرز بوو، بہلام بہداخہوہ بہ درہنگہوہ چوہ ئیستگہی کوردی بہغداد بہ

سَنوَه

مه‌به‌ستی تۆمار کردنی گۆرانی، ئه‌و له ساڵی ۱۹۵۵
چوو به‌غداد، واته له کۆتاییه‌کانی ته‌مه‌نیدا بوو،
پێ رانه‌گه‌یشت زیاتر به‌ره‌م تۆمار بکات،
به‌داخه‌وه دوا‌جار له ۱۹۶۳/۳/۸ کۆچی دوا‌یی کرد و
رۆژی دواتر له کۆیه نیژرا"

دیداری پ.ی.د. هاوژین سلّیوه

پرسیار: سهره تا له م پرسیاره وه دهست پیده کهین،
 سلیوه یه لدا سلیوه، بۆچی به سۆیه به ناوبانگه؟
 وه لام: تهبعهن سۆیه یه کیکه له هونهرمهنده به
 تواناکانی کوردستان که دهنگیکی زولال و پاک و
 جوانی ههیه، توانیویهتی به چوار مهقام ئیسپاتی
 خۆی بکات، ههروهها شهیدایانی دهنگی سۆیه تا
 ئیستا له بره ودان و له پیگه یه کی به رزدایه،
 سهبارهت به ناوه کهی خۆی ناوی سلیوه یه لدا
 سلیویه، به لام له زمانی کوردیدا زورجار خه لک
 ده لاین سلیوه، یان به سلیوه، به چند شیویه که
 گۆی ده کهن و ده ریده برن، له بهرئه وهی تا حه دیک
 ناوه که نامۆیه به زمانی کوردی، سۆیه له سه ر
 وه زنی سلیویه، وای بۆ ده چم که پێیان ته له فوز
 نه کراوه، رهنگه به هه له به و ناوه یان بانگ کردبی،
 دواتر ناوه که له سه ر زاران خۆش بووه و به م شیویه
 رۆیشتوو، هه رچه نده مامۆستا که ریم شاره زا پپی
 وایه له به ر خۆشه ویستی به سۆیه بانگیان کردوو،
 ئیمه چند ناویکی دیکه مان هه یه له زمانی
 سریانیدا ناوی غه دیر به غه نی بانگی ده کهن، ئه مه

و چہند ناویکی دیکہمان کہ خہلک پیی رانہہاتووہ
و بہ نہوعیکی دیکہ تہلہفوزی دہکەن، رەنگە
ہەردوو بۆچوونہ کہ راست و گونجاو بی سەبارەت بە
ناوی سیوہ .

پرسیار: وەکو باسدە کرئ سیوہ یەکیک بووہ لە کەسە
مەشرەفخۆش و دلتەرەکان، لەرووی کەسایەتییەوہ
چۆن پیناسە ی سیوہمان بۆ دہکەن؟

وہلام: سیوہ لە تەمەنی میرمندایدا، لە تەمەنی دہ
دوازدە سالان کہ باوکی دہمرئ بە کاری مورپسی
خەریک دہبی، لەوئ حەز لە کچیک دہکا بە ناوی
واری، ئەو حەز لیکردنە گروتینیکی زیاتری پیدەدا
بۆ ئەوہی زیاتر تیہەلجی و گۆرانی بلئ،
ہەرچەندە ئەو لە کاتی میرمندالی لەلای قەشە
دەخوینی لەوئ بواری ئەوہی بۆ دەرەخسی کہ
تەراتیلی دینی بلئ و لەوئ خوئی تا قیبکاتەوہ،
لەبەرئەوہی شەماسی کلیسا بووہ، شەماسیش
کۆمەلئ ئەرکی دہکەویتە سەر لە سرودە ئاینەکان
و تەراتیلە ئاینەکان، کہ پیویست دہکا بیئ،
لەبەرئەوہی ئیمە تەقویمی کەنسیمان ھەیە، ئەو
تەقویمە وەکو تەقویمی زاینی، کہ سالی دوازدە
مانگە، لەویش سال دوازدە مانگە و بەسەر ناوی
جیاوازدا دابەش بوون، ناوی دینیان ھەیە، ھەفتانە

موناسہبات ھہیہ، بویہ جورہھا ئاواز لہ ناو کلیسہ ھہیہ، ئەو خۆتاقیکردنەوہی ناو کلیسہ و شکانی شەرم، سیوہی خستە سەر پئی بۆ ئەوہی ئامادە بیئت تا ئەوہی گۆرانیش بلیت، دواتر بوونی ئەو گروتینە خوشەویستیہی بە ئاکام نەگەیشت، دواى ئەوہی کہ باوکی کچە ئامادە نەبوو واری بدات بە سیوہ، سیوہش بە نابەدلی خزمیکی خوئی ھینا، بویہ سالی ۱۹۵۵ کاتیک گویئ لہ گۆرانیکی عەبدولوہاب دەبیئت، دەست بە گریان دەکات، حوسیئنی حاجی قادر (ئاری) لیئ دەپرسی، مامۆستا بۆچی دەگری؟ دەلیت بۆ ھینەکەى خۆم دەگریەم، واتە دواى ۶۶ سال ئەو گروتینە لہ دل و دەروونی ھەرماوہ، بویہ دەتوانین بلیین نەگەیشتن بەو خوشەویستیہ، کەسەریکی گەرە بووہ بۆ ئەو، تووشی دارووخانی کردووہ، بەلام لہ ھەمانکاتدا دروستی کردووہ و وای لیکردووہ لہ ھونەرەکەى قول بیئتەوہ، ھەرچەندە مامۆستا کەریم شارەزا چواردە مەقامی دیاری کردووہ.

پرسیار: دەکری بلیین خویندنی سیوہ لہ کلیسادا، تاچەند ھۆکار بووہ بۆ بەرەوپیش چوونی سیوہ بەم شیوہی کہ درووست بووہ و میژوو نیشانی داوین؟
وہلام: کاتیک سیوہ لہ کلیسا دەخوینی، بنچینەیک لہ زمانی کلدانی فیڕ دەبیئ، کہ خوئی زمانەکەى

سیوہ

زانووہ، بەلام بە ئەلف و بی و بە خویندنهووهوہ فیڕ دەبی، ھەروہا سەرەتایەک لە زمانى فەرەنسى فیڕدەبی، ئەمەش وای لی دەکات کە بو خۆشى تیکەلاوى لەگەل خەلک ھەبی و لە کۆر و مەجلیس و دیوہخانەکان و بە موتابەعەى خوى فیڕى زمانى عەرەبى و فارسى دەبی، ئەمە کاریگەرییەکی زۆر دەبی لە سەر فراوانبوونی جیھانبینی ئەو کەسە، ھەروہا ژینگەکەى سیوہ زۆر گرنگە، کۆیە بو خوى ژینگەییەکی لەبار و گونجاو بووہ بو گەشەسەندنى ھونەرماندان، پەنگە بلین ئەگەر لە دیوہخانى ئەختەرەوہ دەست پیکەین لەویوہ ئاگردانەکە ئەو گروبلیسەى ھەبووہ، بەدوای خویوہ چەندان گۆرانیبیژ و ھونەرماندى ھیناوە، ھەمووی کاریگەرى خوى ھەبووہ، بەھرى تایبەتمەندى خوى و دەنگخۆشى خوى و کلپسا و شارى کۆیە و ھونەرماندەکانى دەوروبەرى، ھەموو ئەوانە یەکیان گرتووہ و ئاویتە بووہ و پەیکەریکیان بو کەسایەتى سیوہ دروست کردووہ .

پرسیار: ئەو مەقامانەى باسى دلداری و سروشتى جوانى کوردستان دەکەن، پەيوەندى بە ناسیونالیست بوونی سیوہوہ ھەییە؟

وه لّام: سیۆه وه کو کاویژ ئاغا راسته وخۆ باسی کورد و نه هامة تیه کانی کورد و قوربه سه ریه کانی ئه و میلله ته بکات، به مشیویه نه بووه، به لّام ده توانین بلیین هه مووی له ره سه نایه تیه وه هه لقولاوه، ئه گهر باسی شیعره کانی سیۆه بکهین له پرووی پیکهاته و ناوه رۆکی ده که کانیه وه بۆمان ده رده که ویت که باسی سروشتی جوانی کوردستان ده کات، باسی مامز ده کا، باسی قولینگ ده کات، باسی ئه و ئازهل و بونه وه رانه ده کات، که له کوردستان ههیه، یانی باسی ده ریا ناکات، باسی کهشتی ناکات، باسی زه رافه ناکات، باسی تاوس ناکات، ئه و ئازهلانه و په له وه رانه له نیو بابه ته کانیدا نییه، له به رانه برده هه ست ده که ی هه مووی ره سه نایه تیه له ده و روبه ری خووی له عومقی کورده وارییه وه هه لقولاوه، ئه وه له پرووی فکره وه، له پرووی پیکهاته وه و زمانی ده برپینیشه وه زمانی زور ره سه نی ههیه که ده توانین بلیین ئه و زمانه ی خه لک هه بووه، به تایبه تی له وه ی وشه ی ناوچه یی تیدایه، له به رکاهینانی (ر، ل) و کۆمه لیک شت، ده توانم بلییم ئه وه خاوه ن ره سه نایه تیه کی جوانه، کوردستان و سروشتی کوردستان له ل شیرنتر ده کات، به لّام راسته وخۆ نا، وه ک ئه وه ی که باسمان کرد.

پرسیار: سه بارهت به خویندنی سیوه له کلیسادا،
خویندن له کلیسا کاریگهری هه بووه که ئاوازی
مه قامه کانی سیوه رهنگ و بوئی ئاوازه کانی
ته راتیلی کلیسایان وه رگرتووه؟

وه لام: جارێک مامۆستا باکوری باسی ئه و حاله تهی
کرد، خوشم ههستم پیکردووه، ئه وه نه دهی که له
مونا سه بات و له بۆنه کان ده چینه کلیسا، ئیمه
ته رتیلیکی دینیمان ههیه به ناوی قومشه پیر ههست
ده کهین ئه و ته رتیلهیه له گه ل سه حه ره که ی سیوه
نزیکایه تییه کی ههیه، ئه و ئاوازانه لای سیوه
جارێکی دیکه دروست بوونه ته وه و گۆرانکاریشی
تیدایه، رهنگ و بوئی کلیسایان لی دی، ههستی
پیده کری، که رهنگ و بوئی ههیه. سه بارهت به
تیگسته کان دیاره زۆر له تیگسته کان خاوه نیان دیار
نییه، به لام زۆر سوودی له شیعه ره کانی وه فایه
وه رگرتووه، پیش ئه و وتوو یانه و ئه و وه ریگرتو ته وه،
چونکه پیش ئه و حه نیل که ناسراوه به حه نیله خره
ئوستازی مه قابات بووه، پیش ئه ویش مه ربین
ئه ویش ئوستازی مه قامات بووه، که ده نگخو شی
به هره مه ند بووه، سیوه ی هونه ره مه ند هاتو وه
ئه وانه ی وه رگرتو وه و جارێکی دیکه به نه وعیکی
دیکه لای ئه و ره نگریژ بو ته وه، بویه ههست ده که ی
ئه و جوړیك له نه که هه و جوړیك له تام و بوئی ئه و

ئاوازانهی کلّیسای تّیدا ههیه. ههروهها سیوه شهماسی کلّیسه بوو، شهماس لهپال قهشه دیت، بهشیکی زوری سروته ئاینیهکان بهرپوه دهبا، له گوتنی مهزامیر و تهرتیلهکان، که ههمووی به ئاواز و مهقام دهگوترین، قورگیکی ساغی دهوی، کهسیکی دهوی بتوانی تهواو ههناسهی خوی بکاتهوه، چونکه ههر تهنیا دهبرپینی دهنگ نییه، بهلکو له کوتایی رسته گوتراوهکان دهبی زور ئاوازهکه درپژ بکریتتهوه و پیویستی به لهرانهوهی قورگ و دروست کردنی نهغمه ههیه، بو نمونه له دهبرپینی (هی - ئا - یه - ئو) شهماس ههتا ههناسهی له دووبی لهرهی دهداتی، بهو شیوهیه (هی ئ ئ ئ ئ ئ یه هی ئ ئ ئ ئ ییییه...)، (ئای ئای یای یاااااایه هییه هی...)، ئهوه نمونهیهک بوو له کوتایی دهنگهکان دهیان وشه و دهبرپینی دیکه ههیه. کهواته کلّیسه هوکاریکی باشه بو ئیدامه دان و تهمرین کردن بهدهنگ، ههرچهنده شاری کوّیه بی دانیشتنی دوستانه و گورانی گوتن نهبووه، بهلام بو سیوه ئهم رۆله گرنگهی ههبوو، نهک تهنیا له رۆژانی یهک شهمموان، بهلکو له نوێژهکانی بهیانی و عسرانیش که له کلّیسه دهکرین و بهتایبهتیش قهشه و شهماسهکان رۆژانه پابهندن پییهوه بی ئاواز و دهنگ دهبرپین نییه. ئهگهر شهماس دهنگیشی

سیۆه

ناخۆش بئى، دەبئى دەنگىكى قەبەى ھەبئى، دەنا بو شەماسى دەست نادات، ججای ئەوھى كە سیۆه دەنگى خۆش بووھ و دەنگىكى قەبەشى ھەبووھ، وھك ئەوانەى بوئان گئىراومەتەوھ دەلئىن زۆر جار لە كئیسە بەدەنگى سیۆه گریاون. جارئىكیان لە دانىشتنىكدا خوالئىخۆش بوو مامۆستا كەرىم شارەزا پئى وتم: زۆر كەس چوئە بەغدا تاكو گۆرانى بلئىن، بەلام نەیانئوانى لەگەل مۆسىقا برۆن، بوئە ھىچیان بوئۆمار نەكردن، ھەرچەندە ناوى كەسەكانىشى پئوتم، بەلام پئىم خۆش نىیە ناویان بەئىنم، وتئىشى: سیۆه كئىشەى نەبوو بەھوئى زىرەكى خوئى لەگەل مۆسىقا تەنسىقى دەكرد.

پرسىار: سیۆه پەىوھندى و ئاشناىەتى لەگەل گۆرانى بئزەكانى ھاوسەردەمى خوئى لەكوئە پەىداكردووھ، بو وئىنە: عەبەى چایەچى، پووتا، مەربئىنى قەشە گۆرگئىس، مەلا ئەسەد، ئەحمەدى حەمە مەلا، ئەم پەىوھندىیە لەچ رادەىەكدا بووھ؟ بەرھەمى ئەو پەىوھندىیە چ بووھ؟

وہلام: بەرھەمى ئەو پەىوھندىیە ئەوھ بووھ، لە كۆر و كوئوونەوھكان پئىكەوھ دانىشتوون و گۆرانىان گوتووھ، ئەو گۆرانى گوتنە جوئىكە لە پرۆقە كە ناكوزئىیەوھ و بەردەوام نوئىت دەكاتەوھ، واتە

شهحنهيه كه بهردهوام نویت دهكاتهوه، تهنانهت له
 كوئسیرتهكانیش بهشداریبیان کردووه، چوونهته
 سلیمانی، چوونهته ههولیر و گورانیان گوتووه،
 تهنانهت لهو شوینانهی كه ئاههنگیان گپراوه و له
 دهرهوهی سنووری شاری كوویه، خهلكیكى زور
 موعجیبیان بووه، لهگهڵ مهلا ئهسعد زور هاوری و
 برادهر بوونه، تهنانهت كاسیتی هاوبهشیان ههیه و
 پیکهوه گورانیان گوتووه، ئهمش دیسانهوه
 پهیوهندی پیکهوهژیان و ئاشنایهتی مهسیحیهکان و
 برا موسولمانهکانمان دهسهلمینی، كه مهلا ئهسعد
 پهیوهست بووه به مزگهوتهوه و سیوهش شهماسی
 کلپسا بووه، بهلام تهعهسووب نهبوون و پیکهوه
 دانیشتون و هاوری یهکتر بوون، لهویوه رۆشنبیری
 شاری كوویه بهدهردهكهوی، كه كهسایهتییه
 ئاینیهکان گونجاو بوون، بهراستی ئهمش شتیکی
 گهورهیه.

پرسیار: بوچی له مهقام وتندا سوودی له
 مهقامهکانی نهشئهتی رهشید ئاغای ههویزی و
 ههنا توماس "هه نیل" بینیه؟

وهلام: ئهگهه باسی ههه بواریک بکهین له بوارهکان،
 دهبینین سهههتا ئهه كهسه پپویسته شاگرد بی،
 ئینجا له بواری ئیشی دهستی بی، له بواری گورانی
 بی، له بواری ههه شتیك بی، دواتر به پلهکانی

دیکه دا ده پروا، به لام هموو شاگردیک نابیتته
وه ستایه کی باش، ئیستا زور جار ان ده بیستین و
به رگویمان ده که وئ که سیوه به ئوستادی مه قامات
ناوی ده هینن، دیاره ئوستاد له مه قامات پیگه یه کی
به رزی هه بووه، بویه مروّف که چاوی ده کاته وه، بهر
له وهی گورانی بلئی، پیویسته و هزت له تهقلیده
دهنگی خه لکی دیکه تا قیبکه یه وه، زانیاری له
ده روبه ری خوت و هرگری، گورانی خه لکی دی
بلئی وه، به لام ئه و که سه ده گاته لوتکه، ئه و که سه
ده توانی که سایه تی خوئی دروست بکات، که له ناو
ئه وانهدا وه کو هه ویریک ئه وانه بشیلی و شتیکی لی
دروست بکات، ببیتته خودی خوئی، نهک ببیتته
ده رویشی فلان و فلان، به و مانایه ی ته نیا گورانی
گورانیبیژیک بلیتته وه و له و خه ته لانه دات، دیاره که
سیوه سوودی له وانه و هرگرتووه، به لام دواتر ئه و
سوود و هرگرتنه ی ئه و بیرورا هه لمژین و ئه و
زانیاریانه ی وایکردووه که که سایه تی خوئی پی
دروست بکات، ئه و مه قامانه بلیتته وه و توانیویه تی
گورانکاری تییدا بکات و توانیویه تی به دهنگیکی
زولال بلیتته وه، ئه مانه هموو وایکردووه که
که سایه تییه که ی دروست بی، باوه ریشموایه سوود
وه رگرتن شتیکی باشه له هموو بواریکی ژیان.

پرسیار: سالی ۱۹۵۸ ئه و کاتهی کۆمهلهی بوژاندنه وهی هونه ره جوانه کان له کۆیه دامه زرا، سیوه بیان به ئه ندامی فهخری ئه و کۆمهلهیه ناساند، سیوه هیچ چالاکییه کی له گه ل هونه ره جوانه کانی کۆیه هه بووه؟

وه لام: مامۆستا کهریم شاره زا باس له وه ده کا، پیموایه ئه و کاتهی دوو چالاکی هه بووه، چۆته سلیمانی و لهوئ گۆرانی گوتووه، چۆته ههولیریش، جگه له وهش له نه ورۆزی سالی ۱۹۴۵ وه زیاتر به ده رکه وتووه و خه لک ئاشنا بوون به دهنگی سیوه و گۆرانی گوتووه، بۆیه وه ک ئه ندامیکی فهخری وه ریانگرتووه، له بهر ئه وهی پیگهی خوئی و دهنگی خوئی وای کردووه که وهری بگرن و سوودی لئ وه ربگرن.

پرسیار: روون و ئاشکرایه، که سیوه ویستی هاوکاری هه بووه، بۆ وینه له دوای لافاوه مهزنه کهی شاری سلیمانی، سیوه له گه ل تیپی مهولهوی کۆنسیرتیک ئه نجام ده دات و سه رجه م ده سته که وته مادییه که بیان به زیان لیکه وتوانی لافاوه که به خشی. ئه م بابته چه چۆن بووه؟ هه لویستی هاوشیوهی هه بووه؟

وه لام: سیوه له رووی مادییه وه که سیکی هه ژار بووه، که سیکی زۆر بوو نه بووه، کریکار بووه، لای خه لک کاری کردووه، به لام ئه و رۆحیه تهی هاوکاری تییدا

بووہ، ئەو کۆنسیرتەیان کردووہ، پارەکەیان بۆ فەقیر و ھەزاران بووہ، لەلایەکی دیکەوہ زیاتر لە نیو سەدە خزمەتی کڵیسا کردووہ و ھیچ موچەییەکی لە کڵیسا نەبووہ، کە پۆژانی یەک شەممە و پۆژانی تر تقوساتی دینی ھەبووہ، کاتیکی زۆر بۆ کەنیسەش دیاری کردووہ و ھیچ موچەشی نەبووہ، ئەو بەخشینەکانی ئەو بووہ، جگە لەوہی کە ئەو بەرھەمانەشی پێشکەش بە میللەتەکە کردووہ، وەکو میراتیکی ھەتاهەتایی ئەمەش بەخشینیکی زۆر گەورەییە، پەنگە لە مالی دۆنیایا و لە بەخشینەکانی تر، جیاواز بێ، کە ئەم بەخشینە ھەمیشەییە، ئەمەش سەربەرزییە بۆ سیوہ و بۆ رەوتی ھونەری لەم شارەدا.

پرسیار: سەبارەت بەو کۆنسیرتەیی کە ئەنجامیاندا و دەستکەوتە مادییەکیان بە زیان لیکەوتووانی شاری سلیمانی بەخشی، ئەم باسە چۆناوچۆنییە؟
وەلام: مامۆستا کەریم شارەزا لە کتیبەکەیی خۆیدا (سیوہی ھونەرمەند لە تەرازوی رەسەنایەتی) دا باسی دەکا، دیارە کە داھاتەکیان بەخشیووە بە فەقیر و ھەزاران، بۆ خۆیان لێی سوودمەند نەبوون، تەنیا کاریکی خێرخوازیی بووہ، کە لەو سەردەمە ئەنجامیان داوہ.

پرسيار: ئهو چوارده مهقامه‌ي كه باس ده‌كړئ،
سه‌ره‌تا له‌لايه‌ن كه‌ريم شاره‌زاوه باسكراوه، به‌ده‌ر
له‌و زانياريانه‌ي كه‌ريم شاره‌زا، هيچ زانياريه‌كي
نوئ و ديكه‌تان به‌رده‌سته؟

وه‌لام: سه‌باره‌ت به‌و چوارده مه‌قامه ئه‌ويه كاتيک
سيوه له مه‌جليسه‌كان دانيشتووه، به‌ته‌نيا هر ئه‌و
چوار مه‌قامه‌ي نه‌گوتووه و كوټايي پي بيئي،
ئهمه‌ش به‌ده‌ليلى ئه‌وه‌ي كاتيک كه له
سليمانيه‌وه ده‌چنه هه‌ولير بو ئه‌وه‌ي كوئسي‌رتيک
ئهنجام بده‌ن، له ريگادا بو ئه‌وه‌ي پرؤقه بکه‌ن و
گوراني بلين سيوه له سليمانيه‌وه تاكو هه‌ولير هر
گوراني گوتووه، ئينجا ئه‌و سه‌ياره و پاسه‌ي ئه‌و
کاته ده‌بي به‌ماوه‌ي چهنده‌و ريگايه‌ي بريبي؟
پينج سه‌عات بووه، شش سه‌عات بووه، به‌دريزايي
ئو ماويه‌ي سيوه گوراني گوتووه و پرؤقه‌يان
کردووه، كه‌واته سيوه له‌كوړ و كوټوونه‌وه‌كان كه
دانيشتووه، دوو سه‌عات و سي سه‌عات گوراني
گوتووه، هه‌روه‌ها ماموستا كه‌ريم شاره‌زا هه‌نديک له
تيکسته‌كاني نووسيوه، له کتبه‌که‌يدا بلاوي
کردوته‌وه، به‌لام به‌ده‌نگ نييه، ئه‌گه‌ر ده‌نگي
سيوه‌ي له‌گه‌ل بي ده‌توانين قسه‌ي له‌سه‌ر بکه‌ين.

پرسپار: سیوه له هیچ بوّنه و مه‌راسیمیکی مزگه‌وتدا به‌شدار بووه؟

وه‌لام: به‌لی، کاتی که مزگه‌وتی گه‌وره‌ی کوّیه گومبه‌تی هاتووته‌وه، داوایان له سیوه کردووه ته‌رتیله‌یه‌کی دینی بلّیت، ته‌رتیله‌یه‌کی دینی ئه‌وه‌نده جوان و به‌هماسی وتووه، له مه‌تخی خوا و پیغه‌مبه‌ران، خه‌لکه‌که‌ی سه‌رسام کردووه و مه‌لا و خه‌لکه‌که‌ دلّیان پیی خوش بووه، ئه‌وه‌ش نموونه‌ی هه‌ره‌ بالای پیکه‌وه ژیانه، که مزگه‌وتی گه‌وره‌ی کوّیه، به‌ده‌نگی سیوه ئیفتیتاح کراوه. مه‌لای گه‌وره‌ی کوّیه‌ش زور ریزی له جوله‌که و مه‌سیحییه‌کان گرتووه، جاریکیان چهند که‌سیکی تینه‌گه‌یشتووه هه‌ولیان داوه هه‌لکوته‌سه‌ر مالی فه‌ره‌جه جوو و جوه‌کانی دیکه، مه‌لای گه‌وره‌ی کوّیه ریگری کردووه، قه‌شهی هه‌رمووته‌سه‌ردانی مه‌لای گه‌وره‌ی کردووه، مه‌لای گه‌وره‌سه‌ردانی کردووته‌وه. جاریکیان مه‌سیحییه‌ک سه‌ردانی مه‌لای گه‌وره‌ده‌کات، مه‌لای گه‌وره‌ش پیشوازییه‌کی گه‌رمی لی کات و له سه‌ری جه‌جلیس دایده‌نی، که‌سیکی مسولمان پیی ناخوش ده‌بی، مه‌لای گه‌ره‌تووره‌ده‌بی، روو له مسولمانه‌که ده‌کات و پیی ده‌لی: هه‌ر توّنه‌بووی دوینی کرنوشت بو‌لاینی ئینگلیز ده‌برد، تا‌کو بیبینی ئه‌دی ئه‌ویش مه‌سیحی نه‌بوو؟ ئیدی کابرای مسولمان ده‌رده‌کات.

پوختەى ژياننامەى پ.ى.د. هاوژين سۆيوه

هاوژين سۆيوه عيسا كهرىم، له ساڵى ۱۹۷۹ له گەرەكى هەرمۆتەى كۆيه له داىك بووه، ساڵى ۲۰۰۴ بروانامەى بەكالۆرىۆسى له زمان و ئەدەبى كوردى بەدەستەيئاوه، ساڵى ۲۰۰۸ بروانامەى ماستەرى له ئەدەبى كوردى بەدەستەيئاوه، ساڵى ۲۰۱۲ بروانامەى دكتوراى له ئەدەبى كوردى بەدەستەيئاوه، ساڵى ۲۰۱۷ پلەى زانستى بەرزبۆتەوه بو پروفيسۆرى يارىدەدەر، مامۆستای زانكۆى كۆيهيه.

زمانەكانى كوردى و عەرەبى و فارسى و سريانى دەزانىت. ساڵى ۲۰۱۰ خەلاتى يەكەمى له لىكۆلینەوهى ئەدەبى له فېستيفاللى گەلاويز بەدەستەيئاوه، ساڵى ۲۰۱۲ لەسەر ئاستى هەريمى كوردستاندا له بارەى لىكۆلینەوهى ئەدەبى خەلاتى لاوى ساالى پيەخشراوه، ساالى ۲۰۱۶ تويزينهوهيهكى هاوبەشيان لەگەل فازيل شەورۆ نووسيوه بەناوى (جگەرە لەجيهانبينى شيعرى شيركۆبىكەسدا)، له فېستيفاللى گەلاويز بەشداريان پيكردوووه و خەلاتى يەكەميان بەدەستەيئاوه.

دكتور ھاوژين سلیوه، جیگری بهرپوه بهری نووسینی
گوڤقاری (زانکوی کویه) بووه، ئەندامی دهستهی
نووسه رانی پوژنامهی ههنگاوی نوو بووه،
یاریده دهری بهرپوه بهری نووسینی گوڤقاری شاره وان
بووه، بهرپوه بهری نووسینی (گوڤقاری کهلتووری
کورد) بووه، جیگری سه رنووسه ری (گوڤقاری که کون) ه،
ئەندامی دهستهی نووسه رانی (گوڤقاری پوژنابیری
که لدان) ه، ماموستای رهخنه ی ئەده بییه له زانکوی
کویه، ئەندامی سه نته ری مه لای گه وره یه .

تا ئیستا ئەم ۲۴ کتیبانه ی بلاوکردو ته وه : (له
پاییزه وه بو به هار شیعیر، وینه ی هونه ری له
شیعیره کانی شیرکو بیکه سدا، خوشکه نه سیمو،
کومه لی حیکایه تی سریانی- وه رگی رانی له زمانه
سریانیه وه، موسیقای نامویی- شیعیر، ره هه ندی
ده روونی له شیعیری له تیف هه لمه تدا، خوری ده ق و
ئاویزه ی ره خنه- ره خنه ی ئەده بی، میژووی
هه رموته- تویرینه وه یه کی میژوویی له باره ی
مه سیحیه کانی کویه - هه رموته، هه لبزاردیه ک له
شیعیره کانی شیرکو بیکه س- وه رگی رانی له
کوردیه وه بو زمانه سریانی، پاییزی نیگه رانی-

شيعر، ئيروتيك له شيعرى (حه مام)ى شيركو
بيكه سدا- هاوبهش له گه ل د. ده ريا حه ويى،
كارىكاتير له شيعرى كورديدا، جگه ره له
جيهانبينى شيعرى شيركو بيكه سدا- هاوبهش
له گه ل فازيل شه ورؤ، موسيقى الاغتراب- شعر،
المؤلف: هاوژين صليوه، ترجمه: محترم محمد،
ئاويته بوونى زمانى كوردى و زمانى سريانى- له
شارى كوويه (شيعر به نمونه)- هاوبهش له گه ل
ماموستا شادان شكر، تابلوى په پوولان- شيعر بو
مندالان، توتيه كى ژير- چيروك بو مندالان، ره خنه
پراكتيكى، داىك له جيهانبينى شيعرى (له تيف
هه لمه ت)دا- ليكولينه وهيه كى ره خنه يى ده روونيه-
هاوبهش له گه ل فازيل شه ورؤ، ئاگردانىك به قه د
نيشتيمان- ژياننامه ي فاروق شه هيد عه لى مه ولوود
(ياداشته رومان)- هاوبهش له گه ل فازيل شه ورؤ
دايانرشتوته وه و كردوو يانه به بابه تيكى ئه ده بى،
ديوانى شيو او- تويزينه وه و ئاماده كرن، بنچينه يه ك
بو فيربوونى زمانى فارسى، خه ونى فه رمانبه ريك -
چيروك-، زاله ي فلوته ئه وينداره كه ي سه ردارى باب
سه ردار، هاوبهش له گه ل فازيل شه ورؤ و د. هيمن
عبدالحميد ئاماده يان كردو وه).

دیداری م. ئاره زوو ئیسماعیل

پرسىيار: لە پرووى ئەكادىمىيەو بەكئ دەوترىت
گۆرانى بىژى رەسەنى كوردى؟

وہلام: لە پرووى ئەكادىمىيەو، بەراستى پيوەرىكى
جىگىر نىيە بو ئەو، ئەوہى وەكو گۆرانى دەچىتە
ناو دلى خەلك و تەمەنى خوئ درىژ دەكاتەوہ
لەگەل گۆرانىيەكانى و لەدواى چەندىن سال دواى
مردن و دواى نەمانى، گۆرانىيەكانى كە بە
زىندوووى دەمىننەو، ئەوانە گۆرانىبىژى رەسەنن،
هەيچ قالبىك و هەيچ ياسايىك نىيە لە پرووى
ئەكادىمىيەو بلى ئەمە گۆرانىبىژى رەسەنە.

پرسىيار: دەوترى ھەر كەسك چوار گۆرانى ھەبىت،
دەكرى بە گۆرانىبىژ ناوى بىنن، ئەم بابەتە
لە پرووى ئەكادىمىيەو چۆنە؟

وہلام: نازانم، ئەو بەلای منەو ھالەتەكە، نەم
بىستوو، بەلام، دەكرى كەسكى وەكو سۆھ بە چوار
گۆرانى بىتە گۆرانىبىژكى رەسەنى مىللەتەك،
لەبەرئەوہى گۆرانىيەكانى ھىندە زىندوون و ھىندە

رەسەنن و لەناو دلی خەلک جیگای خوئی کردۆتەو،
دەکریت تەنیا بەو چوار گۆرانییە گۆرانییژیکی
رەسەنی گەورە بی.

پرسیار: جیاوازی ئەم گۆرانییژە که چوار مەقامی
تۆمار کردوو، لەگەڵ گۆرانییژیکی دیکە که
بەهەمان شیوێ چوار مەقام و چوار گۆرانی تۆمار
کردبیت، مەقامەکانی شیوێ بەزیندووی دەمینیتەو،
لە بەرانبەردا مەقامەکانی ئەوی دی بەزیندووی
نامینیتەو، ئەم جیاوازییە وابەستەیه بە چیەو؟
وہلام: ئەم جیاوازییە وەکو لەپیشوودا ئاماژەم پێدا،
ئەو کەسەی که رەسەنە و زیاتر قول بۆتەو،
هەر وەها خوشەویستی شیوێ بۆ واری و
خوشەویستی قولەکە وای لیکرد لە هونەرەکە
قول بیتەو، کاتیک لە هونەرەکەت قول دەبیتەو،
بەرەمەکانی وەکو خوئی تەمەنی دریز دەبیت و
دەچیتە ئەو قالبەیی که پێی بگوتریت، گۆرانی
رەسەن، یان موزیکی رەسەن، یان شیعری رەسەن.

پرسیار: ئەگەر لە چوارچۆیهی هونەری کوردی،
دەکریت چۆن ناوی سۆه بەرین؟
وەلام: سۆه یەکیکە لە پایەکانی گۆرانی کوردی، بە
پێناسەی ئەوەی کە سۆه هەندیک شتی گوتوو، کە
پێشتر کەس نەهێ گوتوو، یان دەتوانین بڵین خۆی
داهێنەرەکیهتی، هەم لە تیکست و هەم لە ئاواز،
و هەکو خۆم دەلیم: دەکرێ بڵین ئەو شیعرانە سۆه
لە نیو هیچ گۆرانیهک و لە نیو هیچ مەقامیکی
کوردیدا وجودی نەبوو، بە قەناعەتی من ئەو
تیکستانە سۆه لە نیو هیچ شوینیکی تردا بوونی
نیه.

پرسیار: شارەزایانی موزیک و هونەر، تیکستهکانی
سۆه بە ئاوازه و پڕ عەشق و ئاواز ناودەبەن،
بەباوەری تو پێویستە چۆن ناوی تیکستهکانی
بەیندری؟ تیکستهکانی لە چ ئاستیکدان؟
وەلام: من دەمەوێ باسی ئاستی ئاوازی شیعەرەکان
بکەم، ئەگەر باسی ئەوانە بکەین، بەرپاستی
ئاوازهی شیعەرەکانی زۆر زۆر گونجاو و زۆر زۆر
لەبارن، یانی لە حالەتیکدا لەو مەقامانە کە
گویت لێدەبێ هەست دەکەن ئەو ئاوازه، ئەو شیعەرە،

رېك بۆ يەكدى بىراون، نه زياد، نه كهه، له هيچ شويينيك ئەو كه موكوپيه نابيني، له هەر چوار گۆرانىيه كهى، مه سه لهن شوينيك هه بى دريژ كرابيته وه و پيويسى پى نه كردبى، ئاوازهى شيعره كانى ئەوه نده گونجاو و ئەوه نده سوارن، كاتيك دهيلى هه سته كهى وه كو هه سانيك به سه ريدها ده روا، زۆر به ئاسانى به سه ريدها ده روا.

پرسىار: ئەو تىكستانهى سيوه ده ريبريوه له هيچ گۆرانى و مه قامى ديكه دا به رچاو ده كه وي؟
وه لام: به گويرهى زانىارى من، شتيكم خويندوتته وه، كه جاريك له جاران به شيكى بچووك له ناو داستانيك له ناو سه ربرده يهك هه بووبى، به لام وه كو ئەوهى كه ده قيكى ديارىكراو هه بووبى ئەو تىكسته من نه مبيستوه به راستى.

پرسىار: سيوه له هه لىژاردنى مه قامه كان زۆر ورد و ليه اتوو بووه، ده سته يهك باوه ريانوايه ئەو مه قامانهى هه لىبژاردوون و گووى كردوون، دووباره كردنه وه يان ئاسان نييه؟ تاچهند ئەمه دروسته؟

وهلام: ئهو تايبهتمهندييانهي لهناو ههلبژاردهي
تيكستهكان و ئاوازي تيكستهكان ههيه، بو نمونه
له ئهوهل سهحهكهي حالهتيك ههيه، زور كهس
دهلي مهقام عهجهم، زور كهس دهلي مهقام
چوارگايه، تهمهشا بكن له ئهوهل سهحهكهدا
لهيهك كاتدا ههردوو مهقامهكهي تيدايه، ئهو
دهردهشه و ئهو مناقهشهي دروست كردوو، تاكو
ئيستاش خهلكي زور له شارهزا و پرؤفي له موسيqa
دهكهويته ههله، دهلي ئهوه عهجهمه، ييان
چوارگايه، ئيمه ليكوئينهوهيهكمان كردوو، ئهوهمان
ساغ كردوتهوه، ئهوهي ديكه سهبارت به ئاواز، ئهو
ئاوازانهي كه سيۆه گوراني پيدهلي، ييان
مهقامهكاني پيدهلي، پيموايه ئهوه زادهي ناخي
خويهتي، جاريكي ديكه دروست كراوتهوه، له ههر
شتيكي تر وهرگيرابي، ييان له ههر كهسيكي تر
وهرگيرابي، بو نمونه له حهنيله خر وهريگرتبي،
بهلام سيۆه ئيزافاتي خوي بهسهر ئهو ئاوازهوه
ههبووه، بهسهر ئهو مهقامهوه ههبووه،
لهبهرئهوهشه كهسيك نيه بتواني وهكو ئهو
بيليتهوه، دهتوانن بيلينهوه، دهتوانن ئهداي بكات،

بهلام ئهوهنده وردهكاري جواني تيدايه، ئهوهنده
وردهكاري ناوازهي تيدايه، كه زور ئهستهمه
گورانبيژيك بتواني هه مان ئه و وردهكاري و هه مان
ئهو ئاوازانه وهكو خوئي بينيتهوه، ههنديك
تايهتيمندي ديكه له شيوازي دهبرينهكاني ههيه،
كه له ليكولينهوه كه ماندا باسمان كردوو، كه
ههنديك حهرفي وهكو (ر) دهلي له نيوان (ل و ر)،
مهسهلهن دهلي: (ئاري گولي)، له دهبريني ئه و
(ر) ه جياوازه، خوئي (گولي) يه، يان به كوويانه
دهليين (گوري)، بهلام نه (گولي، گوري) دهلي، ئه و
يهك له و تايهتيمه ندييانه يه كه سيوه له نا و
مهقامه كاندا ههيتي، ههنديك شتي ديكه ههيه، كه
به داخه وه ههست ده كه م له ههنديك حالته كان كه
دهكري پهبه و ندي به نه بووني ئيمكانه وه هه بووه،
يا خود غه دري ليكراوه، يان بواري نه بووه، يا خود
بواري پي نه دراوه، كه بتواني چهند گورانبييه كي
ديكه له ئيستگهي به غداد تو مار بكات، ئه وه ي من
زانياريم هه بي و بيزانم، ئه و چوار گورانبييه، يا خود
ئهو چوار مه قامه ش، كه له ئه ساسدا پينج بووه،
يه كيان فه وتا وه يا خود بليين فه وتين دراوه، چوار

مەقامەكەي ديكەشى بە واستە بۆيان تۆمار كردووه، نازانم چ ھۆكاريك ھەبووه، كە ئاوا مامەلەيان لەگەل سۆيۈ كردووه، بۆ نمونە بۆ دەرەوھى ئەو بازنەي ئىستگەي بەغداد پاليان پيۈھناوھ و شتەكانيان ۋەرنەگىراوھ، ئەگەرنا پيۈھ سۆيۈ زۆر زۆر لەوھ زىاترى پى بووھ، كە ئىستا ئىمە لەبەردەستمانە.

پرسىيار: مەبەستت لەوھ چىيە، كە دەلىي مەقامىكى فەوتىندراوھ؟

ۋەلام: مەقامىكى دىيار نىيە، شەرت نىيە فەوتىندرابى، بەلام فەوتاوھ، چۆن فەوتاوھ؟ بۆ ئەو چوارەي دىكە نەفەوتاوھ؟ ئەوي دىكە فەوتاوھ؟ چونكە پىنج مەقامى لە ئىسگەي بەغداد تۆمار كردووه، ئەو كاتىش جاريكيان بۆ خۆي چووه بۆ ئىسگەي بەغداد بەلام ۋەريان نەگرتووه، دواتر كەسايك بە تايبەت ناردوويەتى، ۋەك بلىيى حالەتتىكى ئەمرى تىدابووه، كە ئەم كارە بۆ سۆيۈ بكرى، ئەوھى كە كراوھ ئەو بەرھەمە جوانەيە، ۋەكو مېژووي ئەم شارە ھەموومان و كورد بە گشتى شانازى پيۈھدەكەين، ئايا ئەگەر بواری بدرايە و دە

جاری دیکه چووبووايهوه بهغداد و ههر جاره‌ی چوار
گۆرانی یان چوار مه‌قامی دیکه‌ی تۆمار کردبایه، چ
روویده‌دا؟ چ ده‌بوو؟ سیوه کی ده‌بوو؟ به‌لام
له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌سیکی فه‌قیر و ده‌ستکورت بووه، ئه‌و
بواره‌یان پی نه‌داوه.

پرسیار: ئه‌گه‌ر ده‌رفه‌ت هه‌بووايه ده‌شی سیوه
چه‌ندین مه‌قام و گۆرانی دیکه‌ی تۆمار کردبووايه،
به‌لام به‌هۆی بارودۆخی ئه‌و سه‌رده‌می ناوچه‌که و
عیراق و بارودۆخی تایبه‌تی خوشی نه‌تواندراوه وه‌ک
پیویست به‌ره‌م تۆمار بکات.
وه‌لام: به‌لی، به‌لی، دروسته.

پرسیار: سه‌باره‌ت به‌ تایبه‌تمه‌ندی گوگردنی (ل، ر)
که‌ سیوه ده‌یئی، که‌واته‌ سیوه تا چه‌ند ئه‌و
تایبه‌تمه‌ندییه به‌هه‌یژه‌ی هه‌بووه که له‌ گوگردنی
وشه‌دا بتوانی سه‌رکه‌وتوو بی؟

وه‌لام: له‌ راستیدا ئه‌وه یه‌کیکه له‌ نمونه‌کانی،
کاتیك مه‌قامیك ده‌لی و هه‌موو وشه‌کانیت گوی لی
ده‌بی، هه‌موو گۆرانیه‌کان و هه‌موو وشه‌کانیت به‌ر
گوی ده‌که‌وی، ئه‌وا توانایی ئه‌و گۆرانیه‌یه‌ ده‌رده‌خا

له گۆکردنی وشه، ئه و تایبهتمهندیانیه که له دهنگی سیۆه دا زۆره، مهسهلهیهی (ل، ر) که یهک لهو تایبهتمهندیانیه، ئهگهرنا شتی دیکهیه هیه، بهلام وردهکارییه و پهنگه به قسه نهتوانین دهبرین، چونکه ئیمه هندیکی تهحلیلات و هندیکی شیکردنهوهمان له لیکۆلینهوهکهماندا کردوو، که ئه و باسانه ههموو ساغ کراوهتهوه و روونکراوهتهوه.

پرسیار: سیۆه پینچ مهقامی له ئیستگهیهی رادیۆی عیراق بهشی زمانی کوردی توومار کردوو، که سهرحهه ژهنیارهکان عهرهه بوون و شارهزاییان لهبارهیهی موزیکی کوردیهوه نهبووه، لهکاتی مهقام وتندا تاچهه کهوتوته ژیر کاریگهیهی ژهنیاره عهرهه بهکان؟

وهلام: ئهوه پرسیاریکی زۆر گرنگه و یهکیکه له خاله ههره گرنگهکان، زۆر تایبهته، دیاره ژهنیارهکانی ههمووی عهرهه بوون، سیۆه بهو کوردیهیهی خوئی گۆرانی دهلی، زۆر زۆر کوردیانه گۆرانی دهلی و له مهقامهکهیهی خوئی لادانا، ئهوانی دیکه که موسیقین و له شوینی خویمان سابتن، له

سیوه

مۆرکی عه ره بی خو بیان لانا ده ن، ئه وهی له ناو مه قامه کانی سیوه و له ناو ئه وه به ره هه مانه ی سیوه هه سستی پی ده کری به ته واوی، ئه وان له پرووی مۆرکه وه ئه وان له شوینیکن و سیوه ش له شوینیکی تره، له پرووی مه قامه که وه خودی سکیله که ی هه موویان له یه ک شوینن، سیوه به یات ده لی، ژه نیاره کانیش به یات عه زف ده کهن، به لام ئه وه ی وان عه ره بییه و ئه وه ی سیوه کوردییه، له ناو ئه وه هه موو موسیقییه ی سیوه ریچکه که و مۆرکه که ی خو ی به رنادات، ئه مه یه کیکه له خاله گرنکه کانی سیوه .

پرسیار: ده کری بلیین ئه مه ش یه کیکه له سیفاته زور گرنکه کانی هونه رمه ند؟

وه لام: به لی، به لی، یه کیکه له سیفاته هه ره باشه کان بو هونه رمه ند .

پرسیار: ئه وه ئه دایه ی سیوه کردوو یه تی، هینده کاریگه ر بووه که ژه نیاره عه ره به کان به یینیته سه ر ئه و تون و ئه و شیوازه ی خو ی که گوتوو یه تی؟

وه لام: به لی، دیاره سکیله که هه مان سکیله، به لام چه ماسی عه زف کردن، ئه گه ر ژه نینه که بیان زور زور

و سات به سات و دواي دهنگي سيوه و دواي ئهوهي
ژهنيهكانيان زياتر پرترو و به حماستر و
كاريگه رتر دهبي.

پرسيار: له ماوهي پيشوودا تويژينهوهيهكتان
به ناويشاني "سارنجي چرين له گورانبيهكاني
سيوهي هونهرمهاند" له مهر گورانبيهكاني سيوه
نووسيوه، بهرئنجامي ئه و تويژينهوهيه چيه؟
وهلام: ئيمه له ئنجامي تويژينهوهيه كه به چند
خالئيك گهشتين، ئنجامي تويژينهوهيه كه ئهوهيه،
كه تايبهتمهنديهكاني سيوه له ناو مهقامهكان و
له ناو گورانبيهكاني دهست نيشان كراوه، كه پيشتر
ئه و تايبهتمهنديانه پيشتر پوون نهوون، به
شيويهكي سهلميندراو ئه و ئنجامه ديته ئاراه،
ههروهها باس لهوه كراوه، كه سيوهي هونهرمهاند
وهكو كهسيكي ديارى ناو كوومهلگهي كوردهواري
دهتوانى به و چوار مهقامه بييت به گورانبيبيژيكي
رهسهني كوردي، زور زور گرنگه كه تو بتوانى به
چوار مهقام ئه و پيناسه و ئه و ناونيشانه بو خوت
دهسته بهر بكه، له گهل ئه مانه دا چندين
ئنجامي ديكه هيه، له دواي بلاو بوونهوهي
دهكري خوينهران سوودي ليوهرگرن و بيخويننهوه،
كه برياره له ئاينده دا چاپ و بلاو بكرهتهوه.

پرسیار: ئەو چوارده مهقامه (سهحر، گوری،
لهبهرنازی چاوبازان، عایشه گور، نیوهشهو،
حهریفی ئاگری دووریم، لهباغان ئاهو نالیندا،
بهقامهت خهramان، بهستهی زولف و ئەگریجهی یار،
بههار، پایز، شهنگ میهره، گۆرانی شلهو خانان،
گۆرانی جهباره و جهباره) به مهقامی سیوه ئەژمار
کراون، بهلام بههۆی نهبوونی توومارگاوه فهوتاون و
نهماون، چی زانیارییهکی ورد لهمهپر ئەم مهقامانه
ههیه؟

وهلام: بهداخهوه لهبهرئهوهی کاتییک شتهکه
بهردهست نییه، ناتوانی هیچ شتییک بلیی، کاتییک
ئییه تووژینهوهی "سارنجی چرین له گۆرانیهکانی
سیوهی هونهرمهاند" مان کرد، شتمان لهبهردهست
بوو، لهبهرئهوه به دهلیل و به بهلگه دهلیین که
لیره و له دهقه و له چرکهی ئەوهنده ئەو شتهی
کردوو و ئەو حهرهکهی کردوو و ئەو حالتهی
کردوو، بهلام کاتییک که شتییک لهبهردهست نهبوو
لهو چوارده ناوهی که دههیندری، بهراستی ناتوانی
قسه لهسهر شتییک بکهی که لهبهردهستت وجودی
نییه، بهداخهوه خووزیا ئەو چوارده مهقامانهی که

باس ده كرین، توّمار كرابوونایه، بوّ ئه وهی ئیمهش
زیاتر له باره ی گۆرانی و مه قامه كانی سیّوه
تویژینه وه مان كردبوایه و قسه مان هه بوایه
له سهریان، ئه و چوارده مه قامه له مامۆستا كه ریم
شاره زاوه گویمان لی بووه، دیاره ئه مهش په یوه ندی
به ته مه نی مامۆستا كه ریم شاره زاوه هه یه، كاتیك
له ئاههنگه كان دانیشتوووه و گوئی لیبووه، یاخود له
خه لكانی دیکه بیستوویه تی كه سیّوه له فلانه
ئاههنگ فلانه گۆرانی گوتوووه. به داخه وه كه توّمار
نه كراوه.

پوختەى ژياننامەى مامۆستا ئارەزوو ئىسماعىل

ئارەزوو ئىسماعىل مەنسور، سالى ۱۹۶۹ لە شارى كۆيه لەدايك بووه، سالى ۱۹۷۵ چۆتەبەر خویندن و خویندى سەرەتايى و ناوەندى و دواناوەندى لە كۆيه تەواو كەردوه، سالى ۱۹۹۰ پەيمانگەى تەكنەلۆجى مويلى تەواو كەردوه، سالى ۱۹۸۶ يەكەم وانەى موزىكى خویندوه. لە سالى ۱۹۸۴ ەو لەگەل تىپى مۆسىقاي باواجى كۆيه دەستى بە كارى هونەرى كەردوه، سالى ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱ بەرپۆهەرى هونەرى ئەو تىپە بووه و دواتر دەست لە كار دەكیشیتەوه. ئىستاش ئەندامى كاراي ئەو تىپەيه، سالى ۱۹۸۶ يەكەم وانەى موزىكى لەسەر دەستى مامۆستا سەردار ئەحمەد خویندوه، سالى ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۱ سەرپەرشتياري تىپى مۆسىقاي حاجى قادرى لاوان بووه، چەند ئاوازيكى نووى لەو تىپەدا پيشكەش كەردوه و لە چەندىن فيستيفالى سالانەى لاواندا بەشداریان كەردوه، زوربەى جارەكان پلەى يەكەمیان بە دەست هیناوه. سالى ۱۹۹۲ دەستەى دامەزرىنەرى تىپى مۆسىقاي رەوا لە هەولير و كۆمەلەى هونەرە جوانەكانى كورد بەشى كۆيه بووه، تا سالى ۱۹۹۷ بەرپۆهەرى هونەرى بووه لە هەردوو تىپ.

مامۆستا ئاره زوو، خاوهنى يه كه م ئاوازي كورديه بو
ماوهى يه ك كاتزمير به ناوى داستانى قاره مانى
به بيان له شيعرى شيركو بيكه س و وتنى هاوتا
ئه سعه د له سالى ۱۹۹۳ له هه ولير پيشكesh كرا،
سالانى ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ مامۆستاي موزيك بووه له
سه نته رى چالاكى گه نجانى كوويه، سالى ۱۹۹۳ تا
سالى ۱۹۹۶ له مه لبه ندى روشه نبيرى سه رده م، سه ر
قه لاتى هه ولير چه ندين خولى فيربوونى موزيكى
كردو ته وه، سه ر په رشتى چه ندين چالاكى هونه رى و
فيستيفالى موزيكى كردو وه و خاوه نى چه ندين
ئاوازي نوويه، كه له لايه ن هونه ر مه نـدانـه وه
گو تراون .

سالى ۱۹۹۷ ده چي ته ده ره وهى ولات و له ولاتى
ئه لمانيا ده گيرسي ته وه . هه ر له وى دواى فيربوونى
زمانى ئه لمانى، بروانامه ي موزيكى (Volks Musik
Hoch Schulle) به ده ست دي ني ت .

سالى ۲۰۰۴ له په يمانگه ي هونه ره جوانه كانى
شه هيد جه عفه ر له كوويه به مامۆستاي به شى موزيك
دامه زراوه، سالى ۲۰۱۰ كوليژى هونه ره جوانه كانى
هه وليرى له زانكووى سه لآحه ددين ته واو كردو وه،

سالى ۲۰۱۲ تا سالى ۲۰۱۸ بۆ ماوهى شەش سال و نيو راگرى پەيمانگەى ھونەرە جوانەکانى شەھىد جەعفەر بوو لە کۆيە، لە کۆتايى سالى ۲۰۱۳ لە خويندى بالآ (ماستەر) وەرگىراو، سالى ۲۰۱۶ ماستەرى لە وانە وتنەوہى موزىک وەرگرتوو، ئىستا سەرپەرشتىارى ھونەرىيە لە بەرپۆو بەرايەتى پەرۆردەى کۆيە، بەشى چالاكى ھونەرى قوتابخانەکان. سەرپەرشتىارى گروپى موزىكى "ھاوړپيانی ئارامى رۆح" لە کۆيە، کە سالى ۲۰۱۵ دامەزراو و بە فەرمى لەلایەن حکومەتى ھەریمی کوردستان مۆلەتى فەرمىيان وەرگرتو. تا ئىستا ۴ کۆنسىرتيان سازداو.

لە چەندىن گۆقار و رۆژنامەى کوردیدا نووسىنەکانى بلاوکراو تەو کە لە بارەى موزىکن بە گشتى، خواھنى کتیبیکە بە ناوى "میتۆدى ئەکۆرپدەکانى موزىک".

دلداری شاعیر

پوختهی ژياننامهی دلدار

يونس رهوف، ناسراو به دلددار، خاوهنى مارپشى
 نهتهوهيى ئەى رەقىب، بيستى شوباتى سالى ۱۹۱۸
 له كۆيه لهدايك بووه، له تهمهنى نو سالىدا و له
 سالى (۱۹۲۷) نراوته فيرگه و دهستى به خويندن
 كردوو، قوناغهكانى خويندى له كۆيه و رانيه و
 ههولير تهواو كردوو، سالى (۱۹۴۱) له كۆليزى
 حقوق زانكوى بهغداد وهردهگيرى و سالى (۱۹۴۵)
 خويندى زانكو تهواو دهكات، له ۱۱ تشريني
 دووهى سالى (۱۹۴۸) له ههولير گيان لهدهست دهدا
 و له ههوليريش ئەسپهردەى خاك دهكرى، سالى
 ۲۰۰۵، لهدواى ۵۷ سال مهزار و مهنزلى دلددار
 گهريندرايهوه شارى كۆيه و له گورستانى كهكون
 مهنزلى كوتايى بو دانرا.

دلدارى خاوهن مارپشى نهتهوهيى ئەى رەقىب،
 بهتهنيا له نيو دونيای ئەدهبدا كارهكتەريكى ديار و
 بهرچاو نيبه، بهلكو لهنيو كۆمهله و ريكخراوهكانى
 سهردهمى خويدا كهسايهتتیهكى ديار و چالاک بووه،

بو وینه له کومه له منه وهران و دامه زرانندی
کومه له دارکهر و پارتی هیوا و پارتی رزگاری
نیشتیمانی کوردستان ناو و ناوه پوکی هه بووه .
دلدار، تهنیا ۳۰ به هاری به پیکرد، وهلی ناو و
ناوبانگی بو هه میشه یی مایه وه، نه و ته مه نه
بچووکه ی دلدار به راود به ناوه که ی به ره و تو یژینه وه
زانستیه کانی نه م دواییه مان کیش ده کهن، که
ده وترئ: شاعیران کورترین ته مه نییان هه یه،
بو سه نگینی و به هیزی تو یژینه وه که شیان چه ندین
که سایه تی جیهانیمان به نمونه بو ده هیننه وه، که
ههرینی نه ته وه که یان بوون، بو وینه: فی دریکو
گارسیا کورکای شاعیری ئیسپانی، که تهنیا ۳۸ ژیا
و خاوه ن چه ند قوتابخانه یه کی نه ده بییه .. جو ن
کیتس شاعیر و ره خنه گریی ئینگلیزی، خاوه ن
قوتابخانه ی شاعیری خو یه تی و له سه رتاسه ری
زانکو کان به ره مه کانی ده خو یندرین، تهنیا ۲۶ سال
ژیا، رییموند رادیگ، شاعیر و پومانووس و
وینه کیشی فره نسی، خاوه نی ۱۷ شاکاری نه ده بییه
و تهنیا ۲۰ سال ژیا. ده شی هه ردوو خانم سیلیفا
پلاتی شاعیر و پومانووسی نه مه ریکی، سارا کهینی

شانوونوس بهریتانی بهنموونه بهینینهوه، که له
تهمه‌نی ۳۱ سال و ۲۹ سالیډا خوږیان کوشت! ئەمانه
و دهیان و سهدان شاعیر و کهسایه‌تی به‌توانای
جیهانیمان هه‌یه، که ماوه‌ی ژیاننیان زور کهم بووه!
دواجار دلداریش له‌نیو ئەم تووژینه‌وه‌یه‌دا جیگای
ده‌بیته‌وه.

شیعری ئەه‌ی ره‌قیبی دلدار دیارترین شیعری شاعیره،
که له کوټایی سییه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو له‌نیو
زینداندا نووسی و له‌لایه‌ن شیخ حوسین به‌رزنجی
ئاوازی بو دانرا، یه‌که‌م‌جاریش له‌کوټا کوردستان
وه‌ک و سرودی نه‌ته‌وه‌یی وترايه‌وه و تا هه‌نووک‌ه‌ش
زیاتر له ۷۳ ساله به‌رده‌وامه.

دالدار شاعیری نویخوازی کورد^۱

---

^۱ ئەم بابەتە لە هەفته‌نامه‌ی وشە بلاوکراوەتەوه.

ئەم کتێبە لە مائپەری هەوانامە‌ی کتێب داگیراوه hewalname.com/ku

دلدار، شاعیری نوځواز و شوږشگير و نهتهوه دؤست و پهرست، خاوهنی سروودی ئه پرهقیب و ناسنامهی کوردستانی چوار پارچه، لهماوهی تهمهنيکی کهمی ژياندا، که تهنیا سی سال بوو، لهپریگهی نووسینی شيعرهکانییهوه بووه کهسیکی کوردستانی و بو همیشه لهیاد وهزری کوردان و زمانزانانی کورددا دهمینیتتهوه.

فازیل شهوړو، نووسهر و ليکولهري ئهدهبی، لههمبهر دلدار دهلی: "قهلم بهردهستترین و ههزانترین ئامرازه بی بو گه یاندنی مروث به لوتکهی نه مریی. بهلام لهو ملیارهها قهلهمانه ی پهنجهی ئهویان ناسیوه، بهدریژایی میژوو، ژمارهیهکی که میان توانیویانه بگه نه ئه لوتکه پیروژه. دلداري نهر، به تهمهنی ده سالی دهچیتته بهرخویندن و ئهگهر قوناغهکانی خویندن له تهمهنیدا ده ربکهین، هر ههشت سالیک، تهمهنی گه یووی ئهدهبی ئه بووه، هرچهنده له پۆلی یه کهمی ناوهندییهوه شيعری بلاوکردوتهوه. بویه شهش بهرهمه چاپکراوه کهی، له پال دیوانه

شيعره كهي، شايه تحالي بههره مهندي و توانست و
روشنفكري ئهون. ليكولينه وه و تويژينه وه ئهده بيبي
و رهخنه بييه كان، بههاي قهله مه پايه داره كه
ئهويان نرخاندوه و ساغيان كردوته وه كه ئه وه هر
له سايه بي دهقي (ئه ره قيب) مه زن نييه. وه كو
كوردو وه كو كوويش، هه قمانه شانازي به وه بكهين،
كه روله يه كي كوردستان ته نيا به سي بههار، ناو و
ناز ناوي نه ته وه كه ماني گه ياندوته ئه وپهري
جيهان".

فازيل شهورؤ، زياتر له مه ر دلدار و ته من كورتي
ده لي: "تويژينه وه زانستيه كاني ئه م دوايه،
شاعيريان به كورترين قهله م به ده ست ريزبه ند
كردوه به به راورد له گه ل ته مه نني قهله م
به ده سته كاني رسته ئه ده بييه كاني ديكه دا. چه ندين
كه سايه تي جيهانيمان هيه، كه بوون و به
ئه ستيره و نه ته وه كه يان و مروقايه تي شانازيان
پيوه ده كهن، بو نمونه: فيدريكو گارسيا كوركا
(۱۸۹۸ - ۱۹۳۶)، شاعير و شانوونوس و ده رهينه ري
شانويي ئيسپاني ره گز، كه خاوه ن چه ند
قوتابخانه يه كي ئه ده بييه و گه نجينه يه كي
ئه ده بيبي زور به نرخی بو به جيھيش تووين.

به داخه وه، تاكو ئيسټا لاشه ي تيرور كراوى ئه و
 شاعيره مه زنه نه دوزرا وه ته وه. جون كيتس (۱۷۹۵ -
 ۱۸۲۱) شاعيري و ره خنه گريي ئينگليزي، له
 ناسراوترين شاعيري ئه ده بي رومانتيكه و خاوه ن
 قوتابخانه ي شيعريي خو يه تي و له سه رتاسه ري
 زانكو كان به ره مه كاني ده خو يندر ين. ريموند
 راديگ (۱۹۰۳-۱۹۲۳) شاعير و روماننووس و
 وينه كي شي فهره نسي، سه ره راي ئه وه ي كه مئه ندام
 بووه به ره مه يكي ئه ده بي و هونه ري جواني به
 كتبخانه و موزه خانه كان به خشيووه و خاوه ن (۱۷)
 شاكاري ئه ده بييه. توماس جاترتون (۱۷۵۲-۱۷۷۰)
 شاعيري رومانسيي فهره نسي، ئه و شاعيره لاوه له
 سه ده ي هه زده مدا شيعري رومانسي فهره نسي
 گه شانده و به ره مه مي جواني پيشكيش كردوون.
 سيليفا پلات (۱۹۳۲ - ۱۹۶۳) شاعيري و روماننووسي
 ئه مه ريكي، ئه و كچه به هه ره مه نده له زور بواري
 ئه ده بي و هونه ري جي پهنجه ي دياره و
 به ره مه كاني بايه خدارن. ئه و له تافي لاويدا خو ي
 ده كوژي. ئه مانه و ده يان و سه دان شاعيري ديكه ي
 جيهانيمان هه يه، كه ماوه يه كي كه م زينده گيان له
 ژياندا كردووه.

مهولود ژاکاو، نووسهر و شاعیر له باره ی دلداره وه ده لئ: "دلدار، شاعیریکی شوپشگیږی نه ته وه ی کورده، به ئاو و هه وای سازگاری کویه و دیمه نی جوانی شاره که و بیر و هزری حاجی قادری کویی و مه لای گه وره په روه رده بووه، به شیوه یه که وتوته ژیر کاریگه ری شاعیره کانی ئه و دوو شاعیره ی کویه، ته نانه ت کاریگه ری ته و اوویان به سه ر شاعیره کانی دلداره وه هه یه، له بهر ئه وه ده بینین شاعیره کانی دلدار ئاگریان لیده باری و شاعیری ته و او شوپشگیږیه. ئه لبه ته، شاعیره کانی دلدار تاراده یه که له سه ر ریچکه ی شاعیرانی کلاسیکیه و ناوه رپوکی زورینه ی شاعیره کانی نه ته وه یی و نیشتیمانی و شوپشگیږیه".

لای زورینه ی هاو زمانان، دلدار وه که سایه تییه کی ئه ده بی و شاعیریکی کوردی ناسراوه، له کاتی که دا سیاسییه کی دیاری سه رده مه که ی بووه، ژاکاو، شاعیره ته مه ن هه لکشاو و به ئه زمونه که ی کویه، وتیشی: "شاعیری ئه ی ره قیب شاعیریکی نه ته وه یی و شوپشگیږی دلداره، ئه و له ته مه نیکی بچوو که دا پارتی نه ته وه یی له که رکووک دامه زرانده وه و خه باتی له پینا و کورده دا کردوه.

خوین و دەماری هه‌موو کورد و هیچ له به‌ها و سه‌نگی شیعره‌که کهم ناکاته‌وه، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر وشه‌کانی نیو شیعره‌که‌ش لابه‌دی و ته‌نیا ئاوازه‌که‌ی هه‌ست و سوژ و جوۆشی کورد ده‌جولینئ.

هاوکات، ئارام سألحی شاعیر له‌باره‌ی دلداره‌وه ده‌لئ: "دلدار شاعیریکی نوێخواز و شوپشگییه، وه‌لئ به‌داخه‌وه کهم ته‌مه‌نترین شاعیری کورده، که به ناکامی په‌نجه‌ی له‌یه‌خه‌ی شیعر ترازا و هه‌تیوی کرد، ئه‌وه ئه‌ستیره‌ی گه‌شی شیعر و هه‌لوێسته، ئه‌وه شاعیره نوێخوازه له‌ ماوه‌یه‌کی کورتدا توانی به‌ بیری نوێخوازانه‌وه روخساریکی تازه به‌به‌ر شیعردا بکات، ده‌بینین له‌ شیعی رۆمانسی گولی سور و خه‌نده‌که‌ی بایی ئه‌وپه‌ری بالآ ده‌ستی هونه‌ری شیعی نواندووه. له‌به‌رئه‌وه‌شه ره‌فیق حیلمی دوا‌ی خویندنه‌وه‌ی به‌شیک له‌ شیعره‌کانی دلدار ده‌لئ: جیگه‌ی شک و گومان نییه، که دلداری شاعیری نیشتمان په‌روه‌ر، له‌داهاتوو ناودار و دوا‌رپوژتیکی گه‌شی ده‌بی، هه‌روه‌ها خورشید ره‌شید له‌ کتیبی ریبازی رۆمانتیکی له‌ ئه‌ده‌بی کوردیدا، سه‌باره‌ت به‌ توانای دلدار له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی شیعی تازه‌ی کوردی ده‌لئ: دلدار نمونه‌ی تاقیکردنه‌وه‌ی شیعی تازه‌ی

کوردییه، چونکه ئەم شاعیره له سەردەمیڤدا خۆی ناسیوو، که شیعی تازە ی کوردی له ئارادا بوو، ئەمەش وای کردوو له شیعی کۆن دووربکەوێتە و بەرەو پڕیازی پۆمانتیکی هەنگاو بنیّت".

ئارام سألح، له درێژە ی قسەکانی لەبارە ی دلداریووه دەلی: "لداری پۆشنبیر و هونەرماند، رازی نەبوو له جیگە ی خۆی بمینیتهوه و تەنیا له بازنە ی لاسایی کردنەوه دا بسورپیتەوه، پوونیشە که ویرای شیعرە پۆمانسییە بەرزەکانی و سرودە ئاگرین و شیعرە نیشتمانییەکانی وەک شاعیریکی هەستیار جیهانە رەنگالەیی و پاکیەکی مندالانیشی له شیرینی شیعرەکانی بیبەش نەکردوو، به سرودی مندالی هیوا خۆی خزاندۆتە ناو دلە بیگەرەدەکیان، هاوکات له بواری وەرگیڕانیشتا ئەسپی خۆی تاو داوه، سەرکەوتوانە چەندین بەرەمی بەپیزی ناودارانی وەرگیڕاوتە سەر زمانی کوردی، من دەلیم به دنیاییهوه ئەگەر مەرگ بواری بدابوایه و بو ماوهیهکی درێژتر و زیاتر له ژیاندا بوایه بهخشش و داهینانەکانی لداری به هرهمند خەرمانیکی له بن نەهاتوو و گەنجینهیهکی بهنرخێ ئەدەبی نەتەوایهتی پیشکەش به میللهتی کورد دەکرد".

دیداری پ.ی.د. هیوا چه مید

پرسیار: ژيانی بنه مالّهی و پیگهی بنه مالّهی
 دلّدار تاچه ند هوکار بوو، بو دروست بوونی دلّدار
 به مشیوهیه؟ که میژوو نیشانمان ده دا.

وه لام: به ته ئکید کاریگه ری بنه مالّهی دلّدار له سهر
 دلّدار زور به پروونی ره نگیداوه، چونکه
 بنه مالّه که بیان بنه مالّه یه کی ئاینی به ناوبانگ بووه،
 که بنه مالّهی خادم سوجاده بووه، جگه له وه باوکی
 مه لا ره وف له سهرده می عوسمانی فرمانبهر بووه،
 واته خوینده وار بووه، زور هانی منداله کانی
 خویداوه بو ئه وه ی بخوینن، ته نانه ت برایه کانی
 دلّدار که پینج برای له خو ی گه وره تری هه بووه و
 برایه کی له خو ی بچوکتی هه بووه، هه موویان
 خوینده وارییان هه بووه، ته نانه ت ئاسفی برای
 کولیزی دادی ته واو کردووه، کاریگه ری ئاسفی برای
 زور کاریگه ری له سهر که سایه تی دلّدار هه بووه،
 وه کو له یاداشته کانی باسی ده کات، هه روه ها
 بنه مالّهی دایکیشی به هه مان شیوه بنه مالّه یه کی

به ناوبانگ بووه، بنهچهيان له ناوچهی زه هاووه هه
هاتوونه بوو نهو ناوچهیه و لهو ناوچهیه
گیرساونه تهوه، واته به شیوهیه کی گشتی نه گهر
سهیر بکهین بنه مالله کی کاریگه رییان زور له سهر
پیگه یاندن و که سایه تی دلداری شاعیر هه بووه.

پرسیار: ده کړی بلین پیگه کی کومه لایه تی بنه مالله کی
دلدار بووه بوو نهوه کی دلدار به مشیوهیه دروست بی؟
وه لام: به دلنیاییه وه کاریگه ری هه بووه، به لام
ناتوانین بلین سهدا سهدا کاریگه ری هه بووه، خو کی
هه ولکی یه کجار زوری داوه بوو دروست کردنی
که سایه تی خو کی، به لام ده توانین بلین له گهل نهو
هه ول و تیکوشان و بیرکردنه وه و هوشیارییه کی خو کی
وه کو تاکی که هه بیووه گه یاندوویه تییه نهوه کی که
نهو ناوبانگه له ته مهنیکی زور کورتدا په یدا بکات،
که ته نیا ۳۰ سالدا ژیاوه.

پرسیار: سهره تایی ده سته پیکی کاری سیاسی دلدار بوو
که کی ده گهریته وه؟ سهره تا له کوئی رول و دهوری
هه بووه و له چ چالاکییه که به شدار بووه؟

وہ لَام: دَلْدَار لہ بہرئەوہی لہ بنہ مالہ کہیدا براکہی
بہ ناوی ئاسف زۆر زووتر تیکہلی کاری سیاسی
بووہ، کاریگہری ئەوی بەسەرہوہ ھەبووہ، یەکہم
چەکہرہ کردنی بیری سیاسی و بیری نہتەوہیی لای
دَلْدَار لہوئوہ دەست پیدەکا، کہ ئاسف و ھاوڕیانی
برای لہ مالہوہ کۆمەلێک پرسیاریان لیکردووە و
دروشمیان ھەلداوہ، دواتر و لہ قوتابخانہی
ناوہندییہوہ دەست بە کاری سیاسی کردووە، بە لَام
وہ کو خۆی لہ یاداشتەکانی ئامازہی داوہ، بەبی
ئەوہی بزانی مانای چییہ کارەکہی کردووە، واتە لہ
وئستگہی یەکہم دَلْدَار بە ھەست و سۆزہوہ کہوتوتە
ناو کاری سیاسی، لایەنی ھۆشیاری نہبووہ سەرہتا،
ئەلبەتہ ھەموو کاریکی سیاسی بەمشوہیہ دەست
پیدەکا، سەرہتا مروّف بە ھەست و سۆزہوہ عاتیفہی
دەجولئ بو ئایدۆلۆژیایەک بو بیروباوہرێک، بە لَام
دوای تیپەرپوونی زەمەنییک رەنگە ئەو مروّفہ بە
ھۆشیاری ئەو ئایدۆلۆژیایہ یان ئەو بیروباوہرہ
وہربگری، لہبەرانبەردا مروّف ھەییہ تاکو مردنی
ھەر بە ھەست و سۆزہوہ سیاسەت دەکا و ناتوانی
بپەریتەوہ بو قوناغہ ھۆشیارییہکہی. تەنانەت

هه نديك كارى سياسيين به دلدار سپاردووه، كه بو
ئو كاته ترسناك بووه، بو نمونه كاتيك كه مندا
بووه، يهك لهو كارانهى پي سپردراوه، نامه يهكى
هه ره شه ئاميزيان پيداوه و بردوويه تى بو مالى
به ريوه بهرى پوليسى هه ولير، هه روه ها مالى كاپتن
بيل كه له هه ولير بووه ئو كاته، دلدار خوى باس
دهكا، كه له شهويكى باراناوى چووه و پاسه وانىكى
هينديان هه بووه و نامه كهى داوه ته دهست ئو،
دواتر خوى دهلى: نازانم بو ئو كارهم كردووه،
كه واته دهكرى بليين له ويوه كاره سياسيه كاني
دلدار دهست پيدهكا، به لام به بي ئاگايى، پاشان له
ويستگهى دووه م كه به هوشياريه وه ده چي ته ناو
كارى سياسى و بيروباوه رى سياسى، دوو فاكتهر له
پشت ئو هوشياريهى ئون، يه كه ميان مه سه للهى
خويندنه وه، كه خويندنه وه يه كهى زورى دهست
پي كردووه به بهرنامه، به تايبه تى كتيبي ميژوويى
زور خويندوته وه، فاكتهرى دووه ميش ئو وه يه كه
كومه ليك هاوريى پيدا كردووه، به تايبه تى هاوريى
تازه له قوناغى ناوه ندى و دوا ناوه ندى كه
كاريگه ريان له سر كه سايه تى ئو هه بووه، كه

گفتوگوى سياسى و ئايدلوژيا و بيروباوهرهكان
 كردووه، ئەم دوو فاكتهره وايكردووه كه دلدار بباته
 قوناغيكى ديكهى بيركردنهوهى سياسى، ههروهها
 ناوى له ههنديك كومهله دى، كه دلدار تيبدا ئەندام
 بووه، وهكو بهچكeshيران، بهلام وهكو بهلگه شتيكى
 روون و ئاشكرا و لهبهردهستدا نيبه، وهكو
 بهچكeshيران.

پرسيار: دلدار له كومهلهى بهچكeshيران چ كاره
 بووه؟ ئەو تهنيا وهكو ناويك بهشدار بووه؟ ياخود
 كاريكى لهسهر شانى بووه؟

وهلام: ئەوانه ههر كومهلليك خويندكار بوونه، كاتييك
 كه لهناوهندي بوونه، ههروهكو خووى له
 ياداشتهكانى ئامازهى پيكردووه، واته زياتر
 مهسهلهى دروشم بووه، چونكه هيچ پهپرهو و
 پرؤگراميكيان نهبووه، تهنيا كاريگهري ئەوهيان
 لهسهر بووه كه ئەوان كوردن، چونكه ئەوكاته
 خويندن به زمانى عهرهبي بووه، ئيتر ئەوان
 كومهلليك شتيان لهو قوتابخانهيه كردووه كه ليين
 خويندووه، تهناهت ههنديك ههلسوكهوتيان
 لهبهرانبهريان كردووه، لهپاي ئەوهدا بهرپيوهبهري

خویندنگاکه دهري کوردوون و لیبیداون، ههر کهسیکیش خوئی به کورد نه زانیبی لیبیانداه، واته کومه لیک سهرکیشیان کردووه.

پرسیار: ژيانی دلدار به شیوهی قوناغبهندی و پلهبهندي، نهوهی که ههیه لهبارهی کومه لهی دارکهر، رول و نهخشی دلدار لهو کومه لهیه چی بووه؟

وهلام: وهکو زانراوه و هه موو زانیاریه کانیس دهیسه لمینن که رولی کاریگه ری هه بووه و دامه زری نه ری دارکهر بووه، که سالی ۱۹۳۷ داده مه زری کیشه له سهر شوینی دامه زراننده کهی ههیه، ژماره یهک تویره و نهو که سانهی لهو سهرده مه دا ژیاون ده لین له ههولیر دامه زراوه و به شیکی دیکه ده لین له کهرکوک دامه زراوه، به لام بو مه سهلهی دامه زری نه ری کومه له که هیچ گومانی تیدانییه و هه موویان ئامازه بهوه دهکن که دلدار نهو کومه لهی دامه زراندهوه، تبعه ن دامه زراندهی نهو کومه لهیه له ژیر کومه لیک هوکار بووه، چونکه نهوانه هه موویان گهنج بوونه، دامه زری نه رانی نهو کومه لهیه ته مهنی هیچ کامیان له بیست سال زیاتر

نه بووه، هه مووشيان دامه زراندى كوومه له كه بو ئه وه
 ده گه پښنه وه كه كورد چه وساوه بووه، كورد پارچه
 پارچه كراوه، جگه له وه موكه پرم تاله بانى
 هوكارى كى زور گرنگ له ياداشته كانى خوئى
 باسده كات، ده لئى: ئه و كاته ي كه له دواناوه ندى
 كه ركوك بووينه هر هه موومان به دلداريشه وه،
 له و خوښنگايه ماموستايه كى لوبنانيان هه بووه و
 ده رسى ميژووى پيو توون، كه زور به كارى گه رى ئه و
 وانه ي وتوته وه، به تايبه تى له باره ي يه كيتى ئيتاليا
 و يه كيتى ئه لمانيا و دارشتنه وه ي بيروباوه رپه
 نوښيه كان، كارى گه رى له سهر هه موومان هه بووه،
 له بهرته وه و له ژيىر كارى گه رى وانه ي ئه و
 ماموستايه مان بيرمان كرده وه، كه ئيمه ش وه كو
 كورد بو هه لمه تيك نه نيين و هه نگاويك بو رزگار
 كردنى كورد، ئيدى له ويوه فكره ي داركه ر دروست
 ده بئى و دايدده مه زرينن، ئه لـبـهـته داركه ر
 تايبه تمه ندييه كى هه يه كه جياى ده كاته وه له
 هه موو ئه و رپكخراو و پارتانه ي كه پيش ئه و دروست
 كراوه، ئه وپش ئه وه يه كه بو يه كه مجار سنوورى
 ناوچه كان ده به زيندرئى، چونكه هه تا ئه و كاته ش

کومهلک پارت و رڼکخراوت ههپه له سلیمانی دامه زراوه، تهنیا خهلکی سلیمانی تیدابووه، له کهرکووک و ههولیر به هه مان شیوه، بهلام دارکه ر هه موو ناوچه کان له خوئی کوډه کاته وه، یانی نهو سنووره ده شکینئی که پیشووتر هه بووه، دیاره دلدار سکر تیر بووه، کهسی یه کهم بووه، له هه مووشیان کاریگه ری زیاتر هه بووه له کوکوردنه وهی نه ندامه کانی، نه مه به شاهیدی هه موو نه وانهی که له گهلیدا بوون، زوربه شی ئامازه به وه ده دن که له رڼگای دلداره وه په یوه نندیان کردووه، یهک له وانه دلزاری شاعیر بووه، به شداربووه کانی دیکهش هه مان شتیان وتووه .

پرسیار: نهو کومهلک هیه تاچه ند توانیان ئامانجه کانیان بیکن؟ ده کری بلین نهو کومهلک هیه تهنیا ناو بوون؟ یاخود ناوه رڼوکیشیان هه بوو؟

وهلام: نه گه ر هه لوه سته له سه ر دامه زران دنی کومهلک هی دارکه ر بکهین و به شیوه یه کی زانستیانه شیبکهینه وه، به راستی نه وه ندهی نه وان له ژیر کاریگه ری هه ست و سوژه وه نهو کومهلک هیه دامه زراوه، چونکه نه وان هینده پیگه یشتوو نه بوون و

تەمەنپیان لە بیست ساڵ تێنەپەرپووە، ئەو تەمەنە بچووکه زیاتر هاوسۆزی و عاتیفه کاریگەری بەسەریانەوه هەبووه، ئەوهنده دیسپلینی حیزبی نەبووه، تەنانت پەپرەو و پرۆگرام و بەرنامەیهك نییه، تەنیا ئەوه هەیه که کوردستان دابەشکراوه و کورد دەچهوسیندریتهوه، پێویسته رزگاریان بکهین و بەشەکان یەکبخهینهوه.

پرسیار: دەوتری سالی ۱۹۳۸ دڵدار زیندانی دەکرئ، زیندانی کردنهکهی پهپوهندی بهوهوه ههبوو، که له کۆمهلهی دارکهردا بووه؟

وهلام: زیندانی کردنهکهی به دنیاییهوه ناتوانین قسهی لهسەر بکهین، چونکه زانیاری تهواومان لهدهست نییه که پهپوهندی بهوهوه ههبی، دهکرئ بلیین: کۆمهلهی دارکهردا کۆمهلهیهکی نهیینی بووه.

پرسیار: سرودی نهتهوهیی کورد ئەهه رەقیبە، بهراورد به سرودهکانی دیکهه نهتهوهکانی دیکه، چۆنه؟

وهلام: سرودی نهتهوهیی ههه میلیهتیک، که خوی به نهتهوه بزانی، ههه کۆمهلهه کهسیک، ههه

كۆمهڭگايە، دەبىي سرودى نەتەوھىي ھەبىي، يانى
كۆمەڭگايەك سرود و تقوس ھەبىيە، كە ھەممو
نەتەوھىيەك پيويستى پيپىھەتى، چونكە بەبىي ئەو
ھيما و رەمزانه بوونى نەتەوھە ناكاملە، تەواو نىيە،
بۆيە ئيش كردن لەسەر ئەو زۆر زۆر پيويستە،
دەبينين يەك لە بنەماكانى بىرى ناسيۆناليزم،
ياخود بەرەو ناسيۆناليزم چوون، سرودى نەتەوھىيە،
سرودى نەتەوھىي گرنگىيەكەى لە كوئيە؟ سرودى
نەتەوھىي كە گوزارشت لە بوونى نەتەوھە دەكات،
سنوورى خيىل و سنوورى ئەو كۆمەڭگايە تىكدەشكىنى
كە پيش دروست بوونى نەتەوھە ھەبىيە، ئىنجا كاتىك
ئەو ھۆنراوھى دلدەر ناوبانگ دەردەكا و دەبىيت بە
سرودى نەتەوھىي ھەممو پارچەكانى كوردستان،
لەوھوھە سەرچاوە دەگرى، كە رەھەندىكى ميژوويى
زۆر گرنگى تىدايە، كە ميژوويىك بو كورد دروست
دەكات لە پيش زاینەوھە، ھاندانىكى زۆرى كوردى
تىدايە، ئايدىلۆژىيەكى نەتەوھىي بو كورد دروست
دەكا، لەويوھ ئەو سرودە ببىتە سرودى نەتەوھىي،
بۆيە ئەگەر تۆ نەتەوھە بى دەبىي سرودى نەتەوھىيت
ھەبىي.

پرسپيار: له دواى كۆمهلهى داركهران گورانكارىبهك
 دروست ده بى، كه داركهران هه لده وه شىته وه و
 پارتى هيو دروست ده بى، هوكارى ئه وه چ بوو؟
 وه لام: وه كو ئامازه مان پيدا پيشتر، داركهران
 له لايهن كۆمهلهى لوى ته مهن بچووك پيكهيندرا
 ئه گهرچى خه لكىكى يه كجار زورى لى كۆبووه،
 چونكه پيوستىبه كى ئه و كاتهى نه ته وه بيانه كورد
 بوو، به لام خويان هه ستيان ده كرد، كه خويان
 ناتوانن ئه و ريخراوه به ريكوپيىكى و به ته واوى
 په رپه و و پرؤگراميىكى باشى بو دابنن و به رپوهى
 ببهن، له بهرئه وه له نيسانى سالى ۱۹۳۹ له
 كهركووك كۆنگره يه كيان كرد، دلدار له وى وتاريك
 پيشكesh ده كا، له وتاره كه يدا ئامازه به زور شتى
 گرنگ ده كا به سياسه تى نيوده وله تى ئه و كاته به
 پارچه پارچه بوونى كورد، هه تا هوكارى سه ره كى
 پاشكه وتووى كورد بو عه قليه تى خيله كى
 ده گه رينىته وه، زور به جوانى و به باشى په نجه
 له سه ر برينه كاندا ده نين، له ويوه بريار ده دن كه
 كه سيك بينن به ئه زمون بى و كه سيك بى له ناو
 سياسه تدا قول بووبىته وه، ليره شدا ده توانين

هه لوهسته له سهر نهو هه لويسته د لدار بکهين که به راستي هه لويستتکي زور پوزه تيقاننه و نهريناننه که که سيک خوي که سي يه که مي رپکخراويکه، داوا دهکا که که سيکي دیکه بينن و بکريته که سي يه که مي نهو رپکخراوه، کومه ليک ناو هه لده بزيرن و دوا جار له سهر ره فيق حيلمی رپکده که ون، که سهرده مانیک ماموستايان بووه له ناماده بي، د لدار خوي ده چپته به غداد و چاوپيکه وتن له گهل ره فيق حيلمی دهکا و داواي ليدهکا هه رچونيك بي رازي بي، وهکو وتم نهوه هه لويستتکي زور نهريناننه، له ناو ميلله تیکدا که کولتوري ديموکراسي هيچ وجودی نييه، که که سيک ناوا له خوبوورده بي، واز له پوست و پلهوپايه بيني و بو که سيکي دیکه.

پرسيار: ناکري به ديدکي دی نهمه ببينين، که د لدار خوي تواناي ئيداره داني و ئيدامه داني پارتي هيواي نه بووه، بويه به داواي که سيکي دیکه دا گه راون؟

وه لام: ئيستاش ئيمه به دهيان سهرکرده مان هه يه تواناي به رپوه بردنيان نييه، به لام تموحي شه خسي

رېگره له پېش نه وهی که که سیکی دیکه بیڼی، ئیمه
وتیشمان که نهوان توانای بهر یوه بردنیکي باشیان
نییه، به لام نهو لیبورده ییه، نهو روه دیمو کراسییه
پیویسته ئامازهی پی بدن، له کاتیکدا خوشی چووه
بو رازی کردنی ره فیق حیلمی.

پرسیار: له دواي ماوه یه که له نیوان دلدار و ره فیق
حیلمی کو مه لیك ناکوکی دروست ده بی، له سهر
مه سه للهی چه پایه تی و ناسیونالیستی؟

وه لام: به شیوه یه کی گشتی له ناو پارتی هیوا دوو
رهوت هه بووه، رهوتی راستر هوه کان به سه روکایه تی
ره فیق حیلمی کو مه لیك زابت و ئاغا بوون، رهوتی
چه پر هوه کانیش زیاتر خوینده وار و رو شنبیره کان
بووه، خوئی دلدار زیاتر له رهوتی چه پر هوه کان نزیک
بووه، به لام وه کو کرده وه وه که هه لویست هه رگیز
نه وهی دهر نه بریوه که لایه نگری هیچ لایه نیکیانه،
ته نانهت نه مه له کو یوه به دهر ده که وئی؟ کاتیک
موکره م تاله بانی نهو نامه یه ئاشکرا ده کا که گوایه
ره فیق حیلمی بو ماجید مسته فای ناردووه داوای
هه لو شان دهنه وهی پارتی هیوا ده کا، نه گهر پو ستنیکی
وه زاره تی له عیراق بدنه یی، له سهر نه وه لیژنه یه که

له ئەندامانی پارتی هیوا دادەنن، دڵدار خۆی سەرۆکی لیژنەکه بوو، لهوئ دڵدار بەلایهنی رەفیع حیلمی دەشکینن، بە هیچ شیوهیهك لایهنگری چهپرهوهکان ناکات، که خۆی له پرووی ئایدۆلۆژیاوه لهوان نزیکتر بوو، بەلام ئەوهی که دەبیته هوی ئەوهی له رەفیع حیلمی دووربکهوینتهوه و ناکۆکی بکهوینته نیوانیان ههلوینسته تاکرپهوهکانی رەفیع حیلمییه، به حوکمی ئەوهی که مامۆستای ئەوانیش بوو و تهمهنی زۆر له ئەوان گهورهتر بوو، بهبی پرسى ئەوان زۆر شتی کردوو، لهسەر ئەوه دڵدار راستهوخۆ پێی گوتوو، ئەوان لهسەر ئەوه جیابوونهتهوه، نهك لهسەر چهپرهوی و راسترهوی.

پرسیار: له سالی ۱۹۴۶ دهچیتته ناو پارتی رزگاری نیشتمانی کوردستان، لهویدا دڵدار چ رۆلیکی ههبوو، دهکری بلیین تهنیا نیوی ههبوو، یاخود چ کاریکی کردوو؟

وهلام: پارتی رزگاری نیشتمانی کوردستان که حیزبی شیوعی ئەوهی دامهزراندبوو له کوردستان ئەوان خۆیان بهدوای دڵدار دهگهڕان، چونکه دڵدار کهسایهتییهك بوو، ناوبانگیکی زۆری ههبوو،

دهيانزانی له ريگه‌ی نه‌وه‌وه ده‌توانن کومهلک
خه‌لکي زور له خويان کوبکهنه‌وه، دلداريش
له‌به‌ر نه‌وه‌ی بيريکي چه‌پر هوانه‌ی مارکسيانه‌ی
هه‌بووه به‌راستي که له شيعره‌کانيشدا نه‌وه
ده‌رده‌که‌وي، دياره دلدار ده‌چيته ناو نه‌و پارته،
له‌وي رولکي ديارى نابي، ته‌نيا سه‌رپه‌رشتي چند
ناهه‌نگيکي نه‌وروزي کردووه به‌ناوي حيزبه‌وه، له
چند بونه‌يه‌کي دیکه‌شدا به‌شداري کردووه، به‌لام
به‌شداريه‌ک و چالاکيه‌کي ديارى نييه، وه‌ک نه‌وه‌ی
له دارکهر و له هيوه‌ه‌يبووه.

پوختەى ژياننامەى پ.ى.د. هیوا حمید

هیوا حمید شریف، سالی ۱۹۶۸ له شاری ههولیر له دایک بووه، به کالۆریۆسی له زانکۆی سه لاهه ددین به دهسته ییناوه، ماسته ری له زانکۆی موسل به دهسته ییناوه، بروانامه ی دکتۆرای له میژووی نوێ و هاوچهرخ له زانکۆی سه لاهه ددین به دهسته ییناوه، نازناوی زانستی پرۆفسۆری یاریده ده ره، مامۆستایه له به شی میژووی زانکۆی کۆیه.

تا ئیستا ئەم دوو به ره مه مه ی بلاوکردۆته وه: (توفیق وه بی: حیاته و دوره السیاسی و الثقافی، کورده عه له و بیه کانی باکوری کوردستان ۱۹۰۸-۱۹۳۸). ئەم به ره مه شی ئاماده ی چاپ کردنه (عه قلی سیاسی سه رکرده کورده کان دواى جهنگى یه که مى جیهانی تا سالی ۱۹۳۹).

دیداری م. سهنگهر نازم

پرسیار: له ژياننامه کې د لدار نه ومان بوړون
 ده بېته وه که د لدار له تمهني بچووکدا تیکه ل به
 خباتي سياسي بووه، ده مه وئ نه وه بپرسم
 سه رته اي ده ستپيکي نووسيني شيعري د لدار بو که
 ده گه رپته وه؟

وه لام: به وردی نه گهر بمانه وئ باس له نووسيني
 شيعري د لدار بکھين، نه و کاته ي که هونراوه ي
 نووسيوه و تیکه لي دوني اي نه ده ب بووه، وه ک
 پيويست ديار نييه، به لام پیده چي به هره ي هونه ري
 و نه ده بييه که ي هر له سه رته اي مندالييه وه له
 ته مه نيکي بچووکوه بووبئ، چونکه ده رکه وتني
 شيعر و به شاعير بووني که سيک نه وه نييه که له
 ته مه ني پيگه يشتندا ده رکه وئ، بيگومان له ته مه ني
 منداليدا بووه، لايه ني که م له ته مه ني ۱۵ سالييه وه
 بووه، نه گهر بچووکتریش نه بووبئ، گهوره تر نه بووه،
 پازده تا شازده سالي بووه، نه مهش به گریمانهي
 ده ليين چونکه رپکه وتيکي ورد نييه که بلين له و

کاته‌وه، له‌و رڼه‌وه شیعري نووسیوه، به‌لام به‌پله‌ی شاعیرییه‌که‌ه‌وه ده‌رده‌ک‌ه‌وی‌ که‌ له‌ سه‌رده‌می‌کی زو‌و شیعري نووسیوه، چونکه‌ شاعیری‌ه‌تی‌ پله‌ به‌ پله‌یه، نه‌گ‌ر پله‌ی پ‌یش‌ خو‌ش‌ نه‌بری‌ ناتوانی‌ قو‌ناغه‌ک‌ه‌ی‌ دیکه‌ ب‌بری‌، له‌به‌ر‌نه‌وه‌ من‌ ده‌لیم: دل‌دار له‌ ته‌مه‌نی‌کی‌ زو‌ر زو‌وه‌وه‌ ده‌ستی‌ به‌ شیعري نووسین کردووه.

پرسیار: دل‌دار تا‌چ‌ه‌ند ده‌ستی‌کی‌ بال‌ای‌ ه‌ه‌بووه‌ له‌ نووسینی‌ شیعردا؟

وه‌لام: له‌ نووسینی‌ شیعردا ر‌ه‌نگه‌ زو‌ر جار موباله‌غه‌ ب‌کن، زو‌ر جار لیک‌ول‌ه‌ران موباله‌غه‌ ده‌کن له‌سه‌ر شیعري دل‌دار، شیعره‌کانی‌ دل‌دار به‌راورد به‌ سه‌رده‌می‌ خو‌ی‌ به‌و‌ ئاسته‌ نیی‌ه، یانی‌ ئاستی‌کی‌ به‌رزی‌ نیی‌ه، بو‌ نمونه‌ بیک‌ه‌س‌ هاوسه‌رده‌می‌ دل‌داره، به‌لام شیعري بیک‌ه‌س‌ به‌رتره‌ له‌ شیعري دل‌دار، چونکه‌ دل‌دار که‌وتو‌ته‌ ناو‌ گ‌یزاوی‌ک، که‌ فو‌رم ده‌کاته‌ قوربانی‌ ناوه‌رڼو‌ک، وه‌کو‌ حاجی‌ قادر، چو‌ن حاجی‌ قادر له‌ سه‌رده‌می‌ قوتابخانه‌ی‌ بابان‌ و دواتر هاتووه، به‌لام شیعره‌کانی‌ حاجی‌ قادر به‌رانبه‌ر به‌ شیعري سالم‌ و نالی‌ له‌ خوارتره‌ له‌ رووی‌ فو‌رمه‌وه،

چونکه ئەوانه ئەوهندهی مەرامیان گەیانندی بیری نەتەواپەتی و هەستە کوردایەتیەکی بوو، ئەوهنده مەبەستییان شیعریەتی نەبوو، هەستیان کردوو تێگەیانندی جوتیارێک پێویستی بە فۆرمی سوک و ئاسان هەیە، نەك بە فۆرمی قورس و کلاسیکی، بۆیە تووشی سەرلێشێواوی بوو لە شیعردا، جیاکردنەوهی قوتابخانە ئەدەبیەکانی دڵدار کاریکی سەختە، چونکه شاعیریکی قووناغی گواستنەوه بوو، بەتایبەتی لەدوای سییەکانەوه بە فۆرمێک دەنووسی فۆرمێکی ئالۆزە تیکەلاو، ناتوانی بلیکی کلاسیکە، ریالیزمە، رۆمانسیزمە، بەلکو تیکەلەیهکە لەو سی ریبازە ئەدەبیە، بۆیە قسە کردن لەبارەي قوتابخانە و ریبازی ئەدەبی دڵدار شتیکی قورسە، هیشتاش توێژینەوهیەکی ورد و پوختی لەبارەیهوه نەکراوه.

پرسیار: بە تێپەرپوونی کات جۆریک لە گۆرانکاری لە بیرکردنەوهی بیری دڵدار دروست دەبی، ئەم بیرکردنەوه و گۆرانکارییە بیری دڵدار، تاچەند هۆکار بوو بۆ ئەوهی ریباز و فۆرمی شیعەرەکانی دڵدار گۆرانکاری بەسەردابی، بۆ نمونە ئیمە

دەبىنىن سەرەتا شىعرى كلاسىك دەنووسى، دواتر لە شىعرى كلاسىك دەپەرئىتەووە بۆ شىعرى رۆمانتىك، ئەمە تاچەند كارىگەر بوو؟

وہلام: بىگومان كارىگەرى فكر و بىر و ئايدۆلۆژيا، كارىگەرىيەكى زۆر دەكاتە سەر فۆرمى شىعرى، كە دلدەر بىر كەردنەوہيەكى كۆنگەرەنەيە بۆ نموونە شىعرى كلاسىك دەخوئىنئىتەوہ، يان بلئىن ھەمان ئەو بىرە نەتەوايەتییە كۆنەى ھەيە كە شاعىرانى پىشوو ھەيانبووہ، ئەوئىش بەھەمان شىوہ دەنووسى، شۆرشى ۱۷ى ئۆكتۆبەرى ۱۹۱۷ كارىگەرى زۆر لە بوارى ئەدەبدا دىنئىتە كايەوہ، يەكئىك لەوانەش فۆرمە- دلدەرئىش بىگومان ئەو تىكەلاوييەى ئەدەبىياتى توركى كە دئتە ناو ئەدەبىياتى كوردى كە سەرەتايە، دلدەر لە سەرەتادايە، بەلام دلدەر وادەكات شىعرەكانى لە قۆنەغى كلاسىك بىپەرئىنئىتەوہ رۆمانتىك، كەچى رۆمانتىكىەتى دلدەر ھىشتا رۆمانتىكىەتئىكى تەواو نىيە، ئەگەر رۆمانتىكىەتى دلدەر بەراورد بىكەى لەگەل رۆمانتىكىەتى گۆران دەبىنى گۆران ئاستئىكى زۆر پىشكەوتووى ھەيە، دلدەرئىش ئاستئىكى سەرەتايى

ههيه، وهكو باس مگرد ليك جيا كوردنه وه ريباز و قوتابخانهي ئه دهبي دلدار كاريكي زور زور سهخته، چونكه توو باس له سهرده ميك دهكهي، كه سالاني ۱۹۳۶ و ۱۹۳۷ و ۱۹۳۸هـ، راسـته ئه و قونـاغه رومانتيكی كوردی ههيه، بهلام هيشتا نهگه يشتوو به پلهيهكي كه مال، شيعری دلداريش رومانتيكه، له زور شويندا رومانتيكه، كه چي ديپر يك يان دوو ديپر به كارديني يه كسهر دهچيته وه نيو كلاسيك، ههست دهكهي هيشتا بون و بهرامهي كلاسيكهت له ناو رومانتيكهتهي دلدار ماوه، يا خود وشهيهكي وابه كارده هيني كه وشهيهكي ته واو كلاسيكيه، ته نانهت له كلاسيكيشدا وشهي ئاوا سهخت و قورس بهكارنه هاتوو خاليك يان خاسيهتيك له خاسيهتهكاني ئه وهيه زمان پاراوبی و وشهي رهسهنی كوردی بهكار بهيني، راسته دلدار وشه و زاراهي رهسهنی كوردی تيدايه، بهلام له هه مانكاتدا پريهتي له وشهي عه رهبي و فارسي و توركيش، واته رومانتيكهتي شيعری دلدار سهده له سهده رومانتيكهتي ته واو نييه.

پرسپار: ئەو گۆرانکارییهی له قۆناغی کلاسیکی بۆ قۆناغی رۆمانتیکی دئی، ئەمه به خالیکی ئهرینی دلداری دادهنری؟ یاخود نهیتوانیوه له کلاسیک بمینیتهوه، له ههمانکاتیشدا نهیتوانیوه له گهڵ تیپه ربوونی سهردهم و ئەو ریپاز و قۆناغه برواته پێشهوه؟

وهلام: کاتییک دلداری له کلاسیک دهروا بهرهو رۆمانتیک، بهبی گومان کاریکی باشی کردوو و به خالیکی گرنگ و ئهرینی دادهنری، چونکه یهکیک له خاسیهتهکانی نووسینی شیعی رۆمانتیکی ئهوهیه که گرنگی به زاراوه و وشه پسهنی نهتهوهیی بدهی، که دلداریش وایکردوو، ئەگەرچی وشه عهرهبی و فارسی و تورکی بهکارهیناوه، دهبی ئهوش لهیاد نهکەین، که زور جار بهکارهینانی وشه و زاراوه بۆ شیوازی شهخسی مروّف دهگهڕیتهوه، گۆران له ههمان سهردهمه بهلام وشه غهیره کوردی بهکارهیناوه، ئەگەرچی گۆرانیش به نمونه بهینینهوه ههندیک شیعی لهو سهردهمهدا پریهتی له زاراوهی غهیره کوردی، وهکو مهدهنییهت و زاراوهی ئهدهبی عوسمانی، ئەمهش به خالیکی

نهرينى بۇ دلدردار ئەژمار ناكري، چونكه سەردەمەكەى وابووه، داواكردىنى كۆمەلئىك شت له پاش روخانى دەولەتى عوسمان دەبينين كۆمەلئىك زاراه دەيتە ناو ئەدەبىيەت بۆيه دلدردار، گوران، بئىكەس، هەموويان ئەو زاراوانەيان بەكارهئيناوه، ئەمە به خالئىك خراپ و نهرينى بوى ئەژمار ناكري، لهبەرانبەردا ئەمە قۆناغئىكى گرنگه، چونكه قۆناغى كلاسئىك دەگوزانەوه بۆ قۆناغئىكى دئىكە، دلدردارئىش يەكئىكە لهو شاعيرانەى كه رۆلى گرنگ و كارئىگەرى هەبووه، چونكه شاعئرئىكى قۆناغى گواستنەوهيه، كلاسئىك دەبەن بۆ رۆمانئىك.

پرسئار: ئەو كاتەى دلدردار له زئندان دەبئى، لهوئى شئىعئرئى ئەى رەقئىب دەنووئى، له زئندان تەنئىا شئىعئرئى ئەى رەقئىبئى نووسئىوه، ياخود شئىعئرئى دئىكەى نووسئىوه؟

وهلام: له سالى ۱۹۳۸ شئىعئرئى دئىكەى هەيه، بهلام دلدردار لهسەر شئىعئرئى ئەى رەقئىب نووسئىوهئى تەنئىا بهندئىخانەى كەركووك، ئەوهى بۆمان روونبۆتەوه تەنئىا شئىعئرئى ئەى رەقئىب بووه، دلدردار له رئىككەوتئى نووسئىئى شئىعەرەكانئىدا زۆر ورد بووه، بهشئىوهئىهك

هيچ شاعيريكي ديكه ي كورد به ئەندازەي دلدار له نووسينهوهي ياداشت و ميژووي هونينهوهي شيعرهكانيدا ورد نهبووه، سهير دهكه له سهه ناونيشاني هه موو شيعرهكانيدا ريككهوتي به رۆژ و مانگ و سال نووسراوه، تهنا ته ناوي ئەو شارهشي له سهه نووسيوه، كه شيعرهكه ي لي نووسيوه، تهنيا له سهه شيعري ئەي ره قيب نووسيوه تي بهنديخانهي كهركوك سالي ١٩٣٨، ئەگه رنا له هه مان سالا شيعري ديكه ي ههيه، زورجار ئيمه ئەوه ده بينين كه شاعير له سالي كدا بيست شيعر بنووسى، به لام ئيمه تهنيا ئەو شيعرانه ده بينين كه بلاوي ده كاته وه و له ديوانه كيدا ههيه، شيعر ههيه بلاوي ناكاته وه، شيعر ههيه دهيسوتيني، ئەوهي رپونه تهنيا ئەي ره قيب ي له بهنديخانه نووسيوه، رهنگه شيعري ديكه ي له بهنديخانه نووسيبى، چونكه بو ماوهي چهند مانگي شاعير بگيري مه رج نيه يهك شيعر بنووسى.

پرسيار: ئەو كاته ي ئەي ره قيب ده نووسرى و له لايه ن شيخ حوسيني به رزنجي ئاوازي بو داده نرى و ده بيته سرودي نه ته وه يي كورد و بو يه كه مجار له كو ماري

کوردستان دهوترئ، بوچی له نیو شیعرهکانی دلداردا
 شیعی ئه‌ی ره‌قیب ده‌بیته سرودی نه‌ته‌وه‌یی،
 له‌کاتی‌کدا ئه‌گه‌ر به‌راوردی شیعی ئه‌ی ره‌قیب
 بکه‌ین له شیعی کورد و کوردستان بو نمونه،
 ده‌بینین شیعی کورد و کوردستان له شیعی ئه‌ی
 ره‌قیب به‌هیزتره، له کورد و کوردستان ده‌لی:
 ئه‌ری ئه‌ی کورد له‌نیو گه‌لدا هه‌تاکه‌ی مات و دامای؟
 که‌عالم سه‌ربه‌خون گشتی ته‌وش په‌یوه‌ندی نیو داوی
 ده‌سا بیرئ له‌حالی خوت بکه و هه‌ستی زیلله‌ت که
 به‌لی دوینیکه‌ راوکه‌ر بووی و ئیستا که به‌خوت راوی
 ئه‌مه‌ په‌یوه‌ندی به‌چییه‌وه هه‌یه؟

وه‌لام: نازانم، ئه‌وه‌ په‌یوه‌ندی به‌چییه‌وه هه‌یه،
 ره‌نگه‌ په‌یوه‌ندی به‌خودی شیخ حوسینی به‌رزنجی
 هه‌بی، باوه‌رناکه‌م هه‌یچ په‌یوه‌ندییه‌کی به‌وه‌وه
 هه‌بی که شیعی ئه‌ی ره‌قیب له شیعه‌کانی دیکه‌ی
 به‌هیزتره، وه‌کو خوت ئامارته‌ پیدای، شیعی دیکه‌ی
 هه‌یه له ئه‌ی ره‌قیب به‌هیزتره، گه‌یشتوومه ئه‌و
 قه‌ناعه‌ت و باوه‌ره، که دانانی سرودی نیشتمانی
 په‌یوه‌ندی به‌به‌یزی و لاوازی شیعه‌وه نییه،
 چونکه سرودی نیشتمانی زور و لاتی دیکه هه‌یه، که

شاعيره كهى خاوهنى سروده نيشتمانىيه كهيه شيعرى
زور بههيزترى ههيه، دياره له دانان و ديارى كردنى
سرودى نهته وهىي حيساب بو بههيزى و لاوازى
شيعره كه ناكري.

پرسىار: ده كرى بلىين سرودى ئهى ره قيب به
ريككهوت بوو به سرودى نهته وهىي؟
وه لام: من باوه رموايه به شيويه كهى عهفوى بوو،
به شيويه كهى له خووه، به ريككهوت بوو به سرودى
نهته وهىي.

پرسىار: پيش سالى ۱۹۳۷ ئه و كاتهى كوومه لهى
داركه ر دادهمه زرى، دلدار له ريبازى كلاسيكه وه
ديته ريبازى رومانتيك، له دواى ئه و ساله وه له
ريبازى رومانتيكه وه ده پهرپه رته وه بو قوناغى
رياليزم، ئه و پهرينه وه وابهسته هيه به گورانكارى له
بىر و هزرى دلدار؟ يا خود پيوستىيه كهى هه نوو كه يى
ئه و سه رده م بوو بو شاعيران؟

وه لام: له راستيدا هه ردوو ره هه ند و لايه ن رولى
هه بو وه، كاتيك كه سه رده م و قوناغه كه ده گورى،
مروقه كانيش ده گورين، تو سه هير بكه ئه و

پیداوویستیانی ئەمرو ههیه دوینی نەتبووه، بۆیه شاعر و ئەدەبیاتیش لهگهڵ سەردەم و قوناغهکان خۆی دەگۆڕی، کاتیك رۆمانتیکیهت کز دەبی، ریالیزم دیتە ناو ئەدەبیات، پێویسته شاعیریش لهو قوناغه بازبەت کە تییدایه، قوناغیکی چەقبەستوو، شاعیران و نووسەران و ئەدیبان ههست دەکن ئەدەبیاتی کوردی پێویسته وهکو چهکیکی بهرهنگاری بو کۆمهله کیشه و گیروگفت بهکاربهیندری، بو نمونه کیشهی نهخوینده وایت ههیه، کیشهی کۆمهله لایهتی ژن به ژنەت ههیه، کۆمهله لیک گرتی زورت ههیه، سهیری ئەو قوناغه بکه که ئیبراهیم ئەحمەد بوونی ههیه که ئەدەبی ریالیستی دەنووسن، بهتایبهتی دلداریش که یهکیک بووه لهو شاعیرانهی ئەو سەردەمه ههستدهکا که پیداوویستی سەردەم پێویستی بهوه ههیه که ریازی ریالیزمی له ئەدەبیاتدا بهکاربی، چونکه نەتەوهی کورد پێویستی بهوه ههبووه که ئەدەبیاتیکی ههبی بو بهرهنگار بوونهوهی کۆمهله لیک دەرد و گیروگرفت و کیشه و ناخۆشی ئەو سەردەم بهکاری بینی، ههچهنده وتمان رۆمانتیکیهتی کامل نییه، ئەگەر ئیمه شیعی خەنده کهی بایی لیدەر بیین شیعی

رۆممانتیک دلداری شیعریکی ناکامله، یانی رۆممانتیکهتیک وهك گۆران و ئهمهده ههردی نییه، ههرچهنده ئهوان بهراورد به دلداری زیاتر ژیاون، بهلام دلداری زوو لهگهڵ بیرهکه دایه که چون گۆرانکاری بهسهر بیری دادی، بههمانشیوه گۆرانکاری بهسهر ئهوه ئهده بهشی دادی که دهیهوئ به خهلکی بگهیهنی، بویه کاریگری بیر و ئایدۆلۆژیای دلداری لهسهر ئهده بهکهی زور به پرونی ههستی پیده کرئ و ریالیزمه کهشی له ههمووان زیاتر ده رکهوتوو، چونکه کلاسیزمه کهشی هینده نییه، چونکه ته مهنی دلداری هیندهی نهماوه لهو قوناغه، خوی له دایک بووی سالی ۱۹۱۸ یه بیگومان ئهگه له ته مهنی پازده و شازده سالییدا شیعری نووسی بی ده کاته سالی ۱۹۳۵ واته کهوتوته ناوهندی رۆممانتیکهت، دلداری چهند شیعریکی کهمی کلاسیکی ههیه لهگهڵ عهونی، شیعری گرفتارم، یهك دوو شیعری دیکه ههیه کلاسیزم، ئهوهی دیکه رۆممانتیکهتیک ناکامله، پاشان دیتته ناو ریالیزم، ریالیزمه کهی دلداری پیشکهوتوتره بهراورد به رۆممانتیکهت کهی.

پرسپيار: له م ماوه يه دا ئيوه به هاوبه شي له گهل
 رهمه زان همه ده مين ديواني دلدارتان به نوئي
 چاپ كرده وه، له ويډا ئامازه تان به وه داوه كه دوو
 شيعري تازه ي دلدارتان له نيو ديوانه كه ي داناوه،
 هم دوو شيعره چييه؟ بوچي تاكو ئيستا
 بلاونه كراوه ته وه؟

وه لام: هم دوو شيعره يه كيكيان شيعري (ئاده ميزاد
 و ئه ديان)، من باوه ر ده كه م به هوي سانسوره
 كومه لايه تييه كان و سانسوره ئاينييه كان سانسوره
 سياسييه كان له كاتي خويدا بلاونه كرا بيته وه،
 ههروه ها به هوي نه وه ي كه سه ره تا له لايه ن گيو
 موكرياني ديواني دلداري چاپ كرده وه، نه وكاته
 سانسوري ده وله تي عيراق ي نه و كات ريگه يان به وه
 نه داوه كه هم شيعره بلاوبكريته وه، چونكه نه گهر
 ليكدانه وه بو شيعره كه بكه ين زياتر شيعريكي
 سو سياليسيته و زياتر به گژدا چوونه وه ي ئاين و
 رولي خراپي ئاينه له ناو كومهلدا، له دييريكي نه و
 شيعره دا ده لي: مه لا و هاخام و پاپا و دهروي شه كه ي
 زاني نه تو يان كرده ئاله ت سا له ريگاي سه توه تي
 خويان، واته به گشتي باس له رولي خراپي ئاين

دهکا، به ههموو ئاينه ئاسمانيبهکان، دهلی ئاین وادهکا که مروّف ئاوا دواکهوتوو بی، ههموو کوّششی بداته دست هیژیکی نادیار لهکاتیّکدا بوّ خوئی هیژیکی ههیه بتوانی بهکاری ببا و کیشهکانی خوئی پی چارهسهر بکات، سانسوری ئاینی که ریگر بووه له بلاوکردنهوهی شیعرهکه دهکری پهیوهندی بهوهوه ههبووبی، که ئه و کهسانهی دیوانی دلداریان بلاوکردوتهوه پییان شیوا نهبووبی یاخود ترسابن لهوهی که مهلايهکان هیرشیکی توندیان بکهنه سهر، چونکه شیعرهکه زور به ئاشکرا هیرش دهکاته سهر ئاین و پوئی خراپی ئاین و ئاینزاکان، له ژیانی کوّمهلايهتیدا. شیعرهکهی دیکه (شیوهنیّک بوّ بهکر سدقی)یه، دیاره بهکر سدقی کهسیکی کورد بووه و لهگهّل ئهفسهره ئازادبخوازهکان بووه و لهلايهن کوّمهلائی خهّکی کوردستان کهسیکی خوشهویست بووه، له سالی ۱۹۳۶ کودهتای کردووه، دواتر تیرپور دهکری، دواتر دلدار و عهونی پیکهوه شیعریک بوّ لاواندنهوهی بهکر سدقی دادهنیّن، ئهّم شیعرهش پیشتتر له دیوانهکهیدا نهبووه.

پرسیار: ئەم دوو شیعەرە که تا ئیستا له دیوانی دۆلدار نەبووە، لەکۆی بووە؟ چۆن پەیدا بووە؟

وەلام: شیعری ئادەمیزاد و ئەدیان دکتۆر مارف له ساڵی ۱۹۸۴ له کتیبی لهبابەت میژووی ئەدەبی کوردییەوه چەند دیریکى بلاوکردۆتەوه، شیعەرەکه ۲۷ دیرە بەلام ئەو چەند دیریکى کهمی بلاوکردۆتەوه و ئامازەش بهوه دەدا که لهبەر هەندیک هۆکار ئەو شیعەرە بلاوناکهینهوه، رەنگە بهههمان شیوه ئەوهی دکتۆر مارفیش پهیوهندی به هۆکاری سیاسییەوه بی چونکه له بهغداد چاپ کراوه، تەبعەن ئەو شیعەرە بهکیکه له شیعەرە هەرە بهرزەکانی دۆلدار، چونکه فەلسەفه و عەقیدەى دۆلدار بهرانبەر به گەردوون و ژيانى مروّف دەخاتەپروو، شیعریکی زۆر گرنگە بهراورد به شیعەرەکانی دیکە، شیعەرەکهی دیکە (شیوهنیك بو بهکر سدقی) پیشتر له دیوانی عەونی بلاوکرارهتەوه، بهریز فەرهاد عەونی داواى لیکردین که بهههمان شیوه له دیوانی دۆلدار بلاوی بکهینهوه، هەر وهك چۆن بهشی عەونی له شیعەرەکهدا ههیه، بهههمانشیوه بهشی دۆلدار له شیعەرەکهدا ههیه، دیاره عەونی و دۆلاریش زۆر زۆر تیکهلاو بوونه، شیعری هاوبهشیان زۆره.

پرسپار: ده كړئ بليين دلدار كه سيكي بوير و
چاونه ترس بووه له دهربرپني ناخي خوې له ريگاي
شيعره وه؟ چونكه دهوترئ ئه و بويرييهي كه دلدار
هه يبووه، چه په تون د روه وه كاني نـ او
كومونيسيته كانيشه وه نه يانتوانيووه به و شيويه قسه
بكه ن؟

وه لام: به لي، بيگومان راسته، سهد له سهد راسته،
له باره ي شيعرو ئه ده بيات ئه وه ي دلدار بيري
لي كړدو ته وه، به بيردا هاتووه و به زمانيش دهر ي
بريوه، ئه وه ي باوه رپي پي هه بووه به زمان ي شيعري
دهر ي بريوه، دلدار كه سيك بووه باوه رپي و ابووه
ده سه لات ده سه لات ي مروقه له سهر زه وي، ده سه لات
ده سه لات يكي ئيلاهي نييه، ئه مه له زور شويندا
ئه مه دهر ده كه وي، باوه رپي وايه خود ي مروق
ده سه لات داره له سهر زه وي، نه كه هي زيكي
ميتافيزيكي، به هه مان شيوه دلدار ئه و كاته هي رشي
كردو ته سهر مه لا، كه مه لا يه كيكن له و كه سانه ي كه
زور خه لك خو ي لي لاده دا، مه لا ده سه لات داره، بو
نمونه ئه گهر مه لايه كه هفتانه په نجا كه س له تو
هانبدات، تو ناويري له شاردا بسورپي ته وه، به لام

دلدار ئه و چاو نه ترسييه هه بووه، ئه و بويرييه هه بووه، كه سل نه كاته وه له زور شت، به تايبه تيش له و به لاريڊا بردنه ي ئاين كه ئيستا و ئه وساش له ناو كوومه لي كوردي هه بووه، له لايه ن ري به راني ئاينبييه وه .

پوختهی ژياننامهی مامۆستا سهنگەر نازم

سهنگەر نازم حسين همهد (ديوانه)، سالی ۱۹۸۹ له ههولير له دايمك بووه، خویندنی سهرهتایی له قوتابخانهی حوزنی موکریانی تهواوکردوو، ناوهندی له ههردوو قوتابخانهی وهلی دیوانه و ئیبن خهلهکان تهواو کردوو، ئامادهی له قوتابخانهی ههولير تهواوکردوو، سالی ۲۰۱۱ به کالۆریۆسی له زمان و ئهدهبی کوردی زانکۆی کۆیه به پلهی یهکهم به دهستهی ناوه، سالی ۲۰۱۵ ماستهری له ئهدهبی کوردی زانکۆی سهلاحهددین به پلهی یهکهم به دهستهی ناوه، تیزی ماستهرهکهی به ناویشانی "ویینهی پیاو له شیعهرهکانی کهژال ئهمهه و فوروغی فروخزاددا (بهراورد له نیوان شیعیری هاوچهرخي کوردی و فارسی)" بووه. له ئیستادا مامۆستایه له زانکۆی کۆیه.

زمانهکانی عه ره بی، ئینگلیزی، فارسی و کوردی ده زانی، تا ئیستا ئهم کتیبانهی له نووسین و وه رگی پران بلاوکردۆته وه: (ژانره ئه ده بییه کان به هاوبه شی له گه ل د. ریزان سالح مه ولود، ره خنه ی ئه ده بی، وه رگی پران له فارسییه وه له گه ل د. هیمداد

حوسین، کومه لاسی نه ده بی، پوښیږ ئیسکارپیټ،
 وهرگیږان له گهډ د. هیمداد حوسین، پاییز دوا وهرزی
 ساله، پوښان، نه سیمی مهرعشی، وهرگیږان له گهډ
 د. هیمداد حوسین، نازاره کانی قارته ری لاو، گوته،
 پوښان، وهرگیږان له گهډ د. هیمداد حوسین،
 سه مفونیای شوانکارهی، نه ندری ژید، پوښان،
 وهرگیږان له گهډ د. هیمداد حوسین، قه حبه
 به ریزه که، سارتهر، شانونامه، وهرگیږان له گهډ
 د. هیمدادی حوسین، کاماسوترا (سیکسناسی هیندی)
 وهرگیږان له عه ره بییه وه، سالنامهی کوچی و زایینی
 فریمان - گرینقیل: وهرگیږان له عه ره بییه وه، ریپازه
 نه ده بییه کان، مکتبهای ادبی، وهرگیږان له گهډ د.
 هیمداد حوسین، دیوانی دلدار به هاوبه شی له گهډ م.
 رهمه زان همه ده مین، تیوری نه ده بی، وهرگیږان
 له گهډ د. هیمداد حوسین، نه ده بی جیهانی،
 وهرگیږان له گهډ د. هیمداد حوسین، فلسفه هی
 نه ده ب، وهرگیږان له گهډ د. هیمداد حوسین).
 ههروه ها به دهیان وتاری نه کادیمی نووسیوه و
 بلاوکردو ته وه.

دیداری پیش‌ره و سه‌ید برایم

پرسپار: سروشت و ژینگەى كوردستان ھۆكارىك بووہ
 بو پيگەيشتنى دلدار؟

وہلام: سروشتى كوردستان، كە گوڤيان كردوتەوہ و
 ھەويىنى شيعرى دليان گرتوتەوہ و بەلايەوہ پيروژ
 بووہ، بوته سەرچاوى ئەوينيكي بى سنوور، تارادەى
 پەرستن برى كردووہ. لەوہش زياتر زيەدەرپويى
 كردووہ، بە بوڤرييهكى بى ھاوتاوہ نيشتمانى كوردى
 بە خولقيئەرى داناوہ، كە دەلى: بەلى كوردستان تو
 منت خولقان... تو منت خولقان پييت بەخشيم ژيان"
 ديارە، دووبارە كردنەوہى "تو منت خولقان"
 جەختكردن و پيداگيرييه لەسەر خودانى كوردستان،
 ھەر ئەويش پەرورەدگار و ھۆكارى ئەفراندنيەتى.
 بو پابەندبوون و دەست نيشانكردنى ريگاي باوهرى
 رووى خووى و ئاوردانەوہى پەرستنى بو كوردستان
 وەر دەگيرى و دەلى: "تو قبيلەگاہى منى بيگومان" بو
 ئەوہى گومان نەھيلى سنور و بازنە ئايينە باوہكە
 دەبەزيني و دەلى ئەو نيشتمانە "دينمان ئاينمان" ە

و بهیه کجار خوئی یه کلائی ده کاته وه و به پراشکاوانه و
بی دوو دلی و به جه ختکردنه وه کوردستان به خوای
خوئی ده ناسینی و داده نی "خوامی بیگومان". له
میژووی ئه ده بی کوردیدا، به تیپرامان له سه رجه م
به ره مه ئه ده بیه کاند، له ناو کورد کهس وه ک
دلدار عاشق و سه و داسه ری خاک و گه له کهی نه بووه.
هیچ کام له شاعیره کان، به چه په توند ره وکانی ناو
بزووتنه وه ی کومونیستیشه وه، وه کو ئه و بویر و
چاونه ترس نه بووه له ده برپینی بیباکانه، له لادان
له ری بازه چه قبه ستووه که و باوه که ی ئابین و له
کلتور و داب و نه ریته نه ری نییه که ی کورده واری.
پیرۆزکردنی کوردستان، وه ک خاک و نیشتمان،
په رۆشیکی بی سی و دووی دلدار بووه، وه ک مروّف و
شاعیریک. سل نه کردنه وه له جار دانی بوچونه
خه سته کانی له مه ر کورد و کوردستان، وه ک
جه نگا وه ریکی خو به ختکردوو، ئاماده بو
به ره نگا ربوونه وه ی مه رگ و مه ترسییه کانی ژیان،
گه بیشتوته ئه و راده یه، که خه سلته تی مولحیدی
به ناو بکری، بی ئه وه ی به هندی وه رگری، چونکه
لای ئه و ئه وینی خاک په رستن و پروادارییه.

پرسپيار: دهستپيكي كاري سياسي دلدار بو سيبهكاني
سهدهي رابردوو دهگهريتهوه؟ به وردی كهی و له
كوی و چوڼ تیکه ل به دونیای سیاست بوو؟
وهلام: نهو سروشت و ژینگه ئهدهبی و سیاسی و
كومه لایه تیبیهی دلدار تیدا ژیاوه له بندهستدا بووه،
بویه کاریگهري راستهوخوی كردوته سهر كهسایهتی
دلدار له زور روووه. نهوهی لییره مه بهسته لایه نی
سیاسییه كهیه تی، دلدار هیشتا میړمندا ل بووه، گوش
دراوه بو نهوهی ههست بكا، كه به ره چه له ك كورده
و له نهتهوهیه کی دیکه نییه. دواپی فیړ كراوه، كه
كورديكي نهتهوهییه له ئاكامیشدا كورديكي
هوشیاره، ئهركی رزگار كورنی گه له كهی كه وتوته
ئهستو، نهو ههست و نهسته كوردیبیهی دلدار
ئهوهنده به هیز بوو وای لیكرد هوشیاری نهتهوهی
له هوش و گوشه چی كه ره بكا. هه زوو كه وته خو،
كه كومه لهی منه وهران له كویه سالی ۱۹۳۱ دروست
بوو، دلدار بچوكتترین ئه ندای بووه، له ژیر
کاریگهري كاكی ئاسهفی برای، كه تیکوشه ریكي
وونبوی نهو سهردهمه بووه و بهرپرسی لقی كویهی
كومه لهی خو بیوون بووه. كاتی بو خویندنی ناوهندی

چوټه ههولير لهوئ وهک خوئ باسی دهکا لهگهل
خویندکاره کوئی، رهواندزی و شهقلاوهیی و
ههوليريهکان ههمیشه له کوړو کوښونهوهدا بوون،
له مالی ئه خویندکارانه، که بهکرییان گرتبوو له
ههولير، ههروهها چایخانهکهی "مگرديج"ی
ئهرمهنی که هه چایخانه ههمیشه کتیبخانهیهکی
خنجیلانهی تیدا بوو. دلدار ئه دانیشته و
کوښونهوانه به "مسامهرات" ناودهبا، واتا گفتوگوئ
شهوانه، له سالانی دووهم و سییهمی ناوهندی دلدار
لهگهل هاوړئ خویندکارهکانی باسی ئهزموننی
شورشه رزگاربخوازهکانی پولونیا، ئیتالیا، و
ئلمانیايان بو دهکا، زور جهخت لهسهر ئیتالیهکه
دهکا (له کتیبی دلدار، ژيانی سیاسی به وردی باس
کراوه) باس له هوکارهکانی کراوه. له ئهزموننی
ئیتالیاش ریکخراوی "کاربوناری" دهکاتهوه، که له
ریکخراویکی شورسگیړی تایبته بووه به کریکارانی
رهژوو له ئیتالیا. پیدهچی زور سهرسام بووبی بهو
ریکخراوه، بویه ههول دهدا لاسایی بکاتهوه به
دامهزاندنی کومهلهی دارکهر، دیاره ئه کاته
تویژیکي بهرچاوی کورد دارکهر بووین. له

کۆبونهوهی ئه و خویندکارانه ئه وهنده باس له و
 ریکخراوه کراوه، پۆلیس ۱۹۳۶ راپۆرتیکي نووسیوه،
 گوايه کۆمهله خویندنکاریک ریکخراویکیان به ناوی
 دار کهر دامهزراندووه. له سه ره ئه و راپۆرته هه ندیک
 له نوسه رانی هه ولیر پێیان وایه دار کهر له هه ولیر
 له ۱۹۳۶ دامه زاروه. له بیره وه ریه کانی دا دلدار
 چه ندين نمونه ی خه بات باس ده کا، که به هوی
 کاکی ئاسه ف، ئه حمه د خواجه و سه عدی جه لال
 ئه نجامی داوه، که هێستا له نیوان ۱۱-۱۵ سالان
 بووه .

پرسیار: دلدار له نیو به چه شیرانه وه بو کۆمه له ی
 منه وه ران؟ ئه وان ده یانویست چ بکه ن؟ به چه شیران
 چیان ده ویست؟ جیاوازییان له گه ل کۆمه له ی
 منه وه ران چ بوو؟ ده وری دلدار له ناویاندا چ بوو؟
 وه لام: وه ک ئه حمه د خواجه له کتیبی (چیم دی)
 باسی ده کا، ئه و کاته له هه ولیر هه سته
 نه ته وایه تی و خو به کوردزانین لاواز بوو. له
 هه ولیر ئاسه فی برای یان مامۆستا سه عدی جه لال
 هۆکاریکی گرنگ بوون بو ئه وه ی ختووکهی هه سته
 نه ته وایه تی دلدار بده ن، ئاسه ف وای لیکرد به

دڵنیاییهوه بۆی من کوردم! سه‌عدی جه‌لالیش
کورديکی ئازاو به‌چه‌شیر. ئەوه وه‌رچه‌رخانیکی
گرنگ بوو له‌ ژيانی کوردایه‌تی دڵدار. له‌م باره‌یه‌وه
له‌ بیره‌وه‌رییه‌کانیدا ده‌نووسی ئەمه: (غورویک و
غیره‌تیکی دامی، که‌ نازانم وه‌سفی بکه‌م)، هه‌ر
ئوه‌ش بوو که‌ ببیته‌ بچوکتیرین ئەندامی کۆمه‌له‌ی
منه‌وه‌ران له‌ کۆیه. پۆلی دڵدار ته‌نیا پۆلی
پروپاگه‌نده و بلاوکردنه‌وه‌ی بیرى کوردایه‌تی بوو له
ناو هاو‌خویندنه‌کانی، تا ئه‌و پاره‌یه‌ی ئه‌وه‌ی
په‌سندی نه‌کردبا به‌ر لێدان ده‌که‌وت، دڵدار توانی
سه‌رکردایه‌تی کۆمه‌لێک خویندکار بکا و وه‌ک
به‌چه‌شیران پراوی ئه‌وانه‌ بنین، که‌ ناویرن خویمان به
کورد له‌ قه‌له‌م بده‌ن، له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ بووه‌ جیی
متمان‌ه‌ی سه‌عدی هاوه‌له‌کانی و بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ش
چه‌ندین کارو‌چالاکیان پێ‌راسپارد، بۆ نمونه
گه‌یان‌دنی نامه‌یه‌ک بۆ وه‌کیلی مه‌ندوبی سیاسی له
هه‌ولیر، که‌ بۆ ئه‌و ته‌مه‌نه‌ ترسناک بوو، به‌تایبه‌تی
له‌ شه‌ویکی باراناوی پێ‌له‌ بروسک و هۆردا، جگه
له‌مه‌ش ئه‌گه‌ری گرتن تا کوشتنیشی هه‌بوو، به‌لا
دڵدار نه‌ترسا و کاره‌که‌ی به‌ ریکی ئەنجامدا.

پرسپيار: دلدار به ته مه نيكي كه م و له سه ره تايي
 سيبه كانه وه وهك كه سيكي سياسي دهركه وت، له
 سالي ۱۹۳۷ كومه له ي داركه رانيان دروست كرد، به
 ته مه ني ۱۹ سالي بووه سه روكي كومه له كه،
 ئامانجي ئه و كومه له يه چ بوو؟

وه لام: ئه و كومه له يه داركه ران خاوه ن بپروكه و
 دامه زرينه ري سه ره كي دلدار بوو، تا راده يه ك
 لاسايي كردنه وه ي كومه له ي كاربووناري ئيتالي بوو،
 كاربووناري ئامانجي يه كگرتنه وه ي ئيتاليا و
 دامه زراندي ده وله تي سه ربه خو بوو، داركه رانيش
 به هه مان شيوه . دوو شاهيد هه ن يه كيان مردوو خوا
 ليخوشبوو نوري شاويش ئه وه ي دي زيندوو دكتور
 موكه رهم تاله باني هه ردوو كيان باسي ئه و ساته
 ده كهن كه دلدار له كه ركوك كو ي كردنه وه و
 وتاريكي پر حه مه سه تي نه ته وه يي پيشكesh كردن،
 كه چون كورد دابه ش بووه و كوردستان داگيركراوه،
 بو يه پيوسته يه ك بگريته وه و سه ربه خو بي
 سه روه ري ده وله تي ماد بگه رپنيته وه بو كوردستان.
 به بوچوني زينهب، دلدار (سوره تي قهومي خو ي
 كيشا)، تاكه چاره سه ريش هه رته نها يه كگرتن و

دامه زاندى دهولهتى كوردىيه، كه مهراقى گهورهى دلدار بووه، بهدهردى زينب دهبيژى (قهبرى بى دهولهتى كورد) واى له دلدار كرد تهنروستى خوئى لهسهردانى. ئەوانهئى دهبوونه ئەندام دوايى ئەوهى به سيستهئى پالئوراوى تئدهپهردن و سهركهوتوو دهبوون دهبوويه: سوئند به كوردستان و ئالائى كوردستان و خهنجهرى كوردهوارى و قورئان بخوا، كه بوؤ پرزگارى كوردستان تئدهكوئشى و ههركيز ناپاكى ناكاء، ئەو رپورهمه ئەدگارى نهتهوهبيانه و سيمائى سهربهخوئى تئدا بهدى دهكراء، كه پئيشتر گهر هئىچ نهبيئ، له رپكخراوهكان پئيشووترى لهم كوومهلهيهدا نهبوو، ئەوهش جياوازيهكى گرنگ بوو، لهوهش پتر بوؤ گهئيشتن بهو ئامانجه گهوره و جئيهجئى كردنى نهئينييهكى توكمه مهرج بوو.

پرسيار: دلدار، ئەو كهسه به توانايه بوو كه ببئ به سهروكى كوومهلهئى داركههان؟ دهورى دلدار چئى بوو؟ وهلام: دلدار به تهمهن له ههمووان گهورهتر بوو، له ههموشيان خوئندهوارتر و دهتوانين به پئوهرى ئەو سهردهمه بلئين له ههمويان رؤشنبيرتر بوو، چونكه چهند زمانئى دهزانئى، خوئندنهوهئى زؤر و چروپر

بووه، ئه و هه ر بو خويندنه وه و زانيارى پهيدا كړدن
 نه يده خوینده وه، به لكو راقه ي ده كړد، راي خو ي
 ده گوت و به راوردى ده كړد له گه ل نووسينه كانى دى
 له و كتيبان ه ي پيشتر خویند بوويه وه، به مهش
 بوچونيكى به پيز له هزريدا سه رى هه لده دا، كه
 ده يتوانى له دانوستانه كاندا رابه رايه تى بكا و له
 هه لوه سته عاسيكاندا به سينايى ليى ده رچى و
 ده سته و د امان رانه وه ستي. لال بووم كه چى بو گوتار
 خویندنه وه به شا يه دى مه سعوود محه مده چند
 ساعاتيك ده يتوانى قسه بكا بى راوه ستان و گير
 بوون. له ده سته ي دامه زرينه ران ركابه رى نه بوو بو
 سه رو كايه تى ئه و كو مه له يه، هه رچه ند نازاندرى
 سه ر كرده يه تى كو مه له ي داركه ران سه رو كايه تى بوو،
 يان سيسته مى سكرتيرى، به لام ئه وه ي ده زاندرى
 دلدار به رپرسى يه كه مى ئه و كو مه له يه بووه، من پتر
 بو ئه وه ده چم، كه دلدار سكرتيرى داركه ران بووبى،
 چونكه له هيو اش هه ر سكرتير بوو. پي ده چى ده ست
 رو يشتووش بى له ناو كو مه له كه. نورى شاو يش باسى
 رو لى دلدار له ده ر كړدى عه بدو لا تو فيق جه وه هه ر
 ده كا له كو مه له به لام دوايى ماوه يه ك زانيمان، كه

عبداللہ توفیق جہوہر پیوہندیہ کی نہینی ہہیہ
لہ گہل کومہلہی "برایہتی-الرخاء"، ئیمہش
دہمانہویست کومہلہکہمان تہواو نہینی بی،
حہزیشمان نہدہکرد ہیچ ئەندامیکی کومہلہکہمان
ئەندام بی لہ کومہلہیہ کی دی، بوہ من و یونس
دلدار لہسہر دوورخستنہوی عبداللہ جہوہر
ریککہوتین. دلدار وک بہرپرسی یہکہمی دارکہران
خاوهنی بریاری خووی بوو، دواي ئەوہی دہگہیشتہ
قہناعہتیک، کہ راست و دروستہ ئیدی پہشیمانی
بہدوا دانہدہہات، یان کہ بریاریک لہناو کومہلہ
بہ ریککہوتنی ئەندامان دہردہچوو، دلدار تا کوتایی
جیبہجیبی دہکرد و نہیدہہیشت لیی ساردببنہوہ،
چونکہ پیی وابوو لاوازی ریکخستن و کارگیری
کومہلہ سست دہکا و دہبیٹہ مایہی بی بروایی.

پرسیار: لہسہر ئەو کومہلہی دارکہرہ بوو، دہستگیر
کرا؟ لہ زیندانیش ئەی رہقیبی نووسی؟ وردہکاری
ئەو باسانہ چیبہ؟

وہلام: لہ راستیدا یہک سہرچاوه ہہیہ، کہ باسی
گیرانی دلدار بکا، من لہ خوہوہ گومانم ہہیہ لہ
راستی و دروستی ئەو گیرانہ، بوہ قسہیہ کی

ئەوتۆی تیدا ناکەم، تەنھا ئەوەندە نەبێ،
 گیرانەکە لەسەر ئەو نەبوو، بەرپرسی دارکەر
 بوو، چونکە ئەوکاتە، وەک لە گیرانەووەکە باس
 دەکری (سالی ١٩٤٠ بوو، ئەگەری هەیه ١٩٣٩ بێ)
 ئەوکاتەش دارکەر نەمابوون ببووە پارتی هیوا.
 سەبارەت بە سرودی ئەو رەقیب لە کەرکوک
 نووسراوە، نەک لەکاتی زیندانی. من بوچونیکی
 دیکەم هەیه، کە پێویستە پتر ساغ بکریتهووە دوای
 ئەوێ دارکەرەن بوو بە هیوا، دوای ئەوێ لە چەند
 کاندیدی رەفیق حیلمی دەست نیشان کرا ببیته
 سەرۆک، جەخت دەکەمەووە کە رەفیق حیلمی
 کاندیدی دلدار بوو، زۆری خووش ویستوو، تا ئەو
 رادەیهی مەسعوود محەممەد بە تەقدیس دەی
 شوبهینی، هەروەها سەرکردەیهکی خاوەن کاریزمای
 داناو، کە دەتوانی ئامانجەکانی کوردایەتی
 بە دەست بهینی، بەتایبەتی رزگاری کوردستان، لە
 راستیدا دلدار هەزی دەکرد و بوی تیدەکووشا و
 دانوستانی زۆر و ململانی زۆرتری دەکرد، بو ئەوێ
 رەفیق حیلمی، وەک گاریبالی ئیتالی و بسمارکی
 ئەلمانی لی بێ، لە لایەکی دیکەووە، کە رەفیق

حیلمی په سندی کرد ببیته سه روکی هیوا دلدار
رپوره سمیکی شایستهی بو ئاماده کرد به قسهی
نوری شاویش له ناو یهکی له رهزه کانی کوپه به
ئاماده بوونی دلدار و زوربهی سه رکرده و لقی کوپه
دارکه ران، ره فیق حیلمی سویندی خوارد، به
کوردستان و خه نجر و ئالای کوردستان، من بو ئه وه
ده چم، که دلدار له ژیر کاریگه ری شیعریکی حاجی
قادر ئه وهی کردبی، چونکه حاجی ده لی:

هه لیکه ی بهیره قی کوردان له ده وران
له مابهینی که کون و هه بیه سولتان

ناو ره زانیش ئه و شوینه یه، که وتوته نیوان گردی
که کون و قشله، هیمای بهرگری و سه رفرازی، چپای
هه بیه سولتانیش، بهمش ئاواتیکی حاجی قادری
هیئاوته دی.

پرسیار: سالی ۱۹۳۸ بوچی دلدار و هاوړپییانی
کومه له که یان کوتایی پیهینا و پارتی هیوایان
دروست کرد؟

وه لام: پیموایه سالی ۱۹۳۹ بوو، که دارکه ران وهک
کومه له یهک بوو به هیوا وهک پارتیک، هوکاری
سه ره کی خیرایی گه شه سه ندنی ئه و ریکخواه بوو،

ئەو کۆمەلە یە تـوانی له نیوان دوو کۆبـونه وهـدا
چەندین لق له ههولیر، سلیمانی، گەرمیان و کۆیه
دروست بکا له گەل چەندین ریکخراوی ناوچهیی دی،
له رهواندز، شه قلاوه، کهرکوکیش وهک مهلبهندی
سه رهکی ئەو کۆمەلە یە. ئەو ریکخراوه، که
خویندکاران بنیاتیان کردبوو، هەر خویشیان سه ره تا
جه ماوه ره که ی بوون، به لام له ماوه یه کی کورتدا
گهنجیکی زور له کور و کچان به شداریان تیدا کرد،
دلدار برپوايه کی به تینی به گه نجان بوو، ناوه رپوکی
شيعره کان ئەو راستییه مان بو ده سه لمینی.
گه وره بوون و به رفرأوانی دارکه ران پپویستی به
سه رکرده یه ک هه بوو، که دلدار به ره وایی خوئی
نه ده زانی، ئەوهش له پهروشی و خوبه زل نه زانی
دلدار بوو، بویه بیر کرایه وه، ریکخراوه که له
کۆمەلە وه بکه ن به پارت، له که سایه تیه ک بگه رین
بو ئەوهی سه رکرده یه تیان بکا.

پرسپار: دلدار له کۆمهلهی دارکه‌ران سه‌روکی کۆمهله‌که‌ بوو، به‌لام کاتی‌ک پارتی هیوا دروست ده‌که‌ن، ره‌فیع حیلمی‌یان بانگه‌یشت ده‌که‌ن و ده‌یکه‌ن به‌ سه‌روکی پارته‌که‌ و دلدار جیگری پارته‌که‌ بوو، ئه‌مه‌ جوړیک له‌ بی‌ توانایی دلدار نیشان نادا، له‌رووی سیاسیه‌وه‌؟

وه‌لام: له‌ وه‌لامی پرسپاره‌کانی پیشتر، تاراده‌یه‌ک وه‌لامی ئه‌م پرسپاره‌ درایه‌وه‌، راسته‌ دلدار به‌رپرسی یه‌که‌می دارکه‌ر بووه‌، ده‌توانین بلین سکرته‌ر بووه‌، کاتی هیوا داده‌مزه‌ری خودی دلدار پیشنیاز ده‌کا، ره‌فیع حیلمی ببیته‌ سه‌روک، به‌لام دلدار سکرته‌ری هیوا بووه‌، له‌ هه‌مان کاتیشدا به‌رپرسی به‌شی دارایی هیوا بووه‌، دلدار هه‌ستی به‌ خو‌که‌م زانین نه‌کردوو له‌ ژیر سه‌روکایه‌تی ره‌فیع حیلمی کاری حزبایه‌تی بکا، به‌ پیچه‌وانه‌وه‌، وه‌ک باسیش کرا هه‌ر زور خو‌شی ویستوو تا راده‌ی پیروزی، زوربه‌ی سه‌رکرده‌کانی هیوا نارازی بوون له‌ تاکره‌وی ره‌فیع حیلمی ته‌نها دلدار نه‌بی، چونکه‌ دلدار چاوه‌روانی سه‌رکرده‌یه‌کی به‌سام و توندی لیده‌کرد، که‌ پی‌ی وابوو پیویسته‌ بو‌قوناغی ئه‌و سه‌رده‌مه‌، وه‌ک گاریبالدی. له‌وانه‌یه‌ هیشتاش بو‌ سه‌رده‌می ئیستای کورد و بو‌قوناغی رزگاری ئه‌و که‌سایه‌تییه‌ پیویست بی.

پرسپيار: دَلدَار له دواى سالى چلهكانه وه وتار و كوړ و كوښوونه وه ئه نجام داوه؟ ئه گهر ئه نجامى داوه، له كوئى بووه؟ ههروهها له دواى به شدارى كړدى دَلدَار له وړيخوا و پارتانه، دواچار دَلدَار به كوئى گه شت؟ هيچ په يوه ندييه ك له نيوان دَلدَار و پارتى ديموكراتى كوردستان ههيه؟ كه له كوټاييه كاني دَلدَار پارتى دامه زرا.

وهلام: وهك وتار له كوړ و كوښوونه وهى جه ماوه رى له دواى ۱۹۴۵ بووه، دواى نهمانى هيو پتريش هه ر له كوئيه بووه، ئه و كاتى بوته ئه ندام و كاديړيكي پارتى رزگارى نيشتمانى (تهحه روپ)، دَلدَار دواى هيو له پارتى رزگارى كوردستان بووه، بهلام دواى دامه زراندى پارتى ديموكراتى كوردستان له سالى ۱۹۴۶ نه بوته پارتى هه رچهند كاكه زيادى كوئيه هه و ليكي له گهل داوه. ئه و له سالى ۱۹۴۶ ده بيته ئه ندامى حزبى تهحه روپ. كاديړيكي جه ماوه رى به ده ست و برد بووه له سى بوته به شدار و سه رپه رشتى كوښوونه وه و ياده كاني كردووه. نه وروزي سالى ۱۹۴۷ راپه رينى كانوونى دووه مى سالى ۱۹۴۸ و نه وروزي سالى ۱۹۴۸، له نه وروزي سالى ۱۹۴۸ دوو مؤله ت وه رگيرا له لايهن دوو پارته وه، ئه وانيش پارتى و شيوعيه كان بوو، ئى شيوعيه كان مؤله ته كه به ناوى دَلدَار بوو. پيناچى دَلدَار جگه له ئه نداميكي

ئاسایی هیچ پلهیهکی حزبی ههبووبی له ناو شیوعیهکان، ئەگه‌ریکی به‌رچا و به‌دی ده‌کری، که له ناخی دلدادا ههستی به مه‌غدورییه‌ک کردبئی. له دامه‌زینهر و سه‌رۆکی دارکه‌ر بو که‌سی دووه‌می هیوا، شاعیری گه‌وره و خاوه‌نی ئەه‌ی ره‌قیب و پارێزه‌ر و پوناکبیر، بو ئەندامیکی ئاسایی، بیگومان جیگای پرسیاره، په‌نگ بی وه‌ک فاتح ره‌سول ئاماژه‌ی بو کردوو به ئەندام بوونی له‌و پارتیه، پارتی پزگاری نیشتمانی، گۆرانیکی ئەوتو به‌سه‌ر ره‌وشت و خو و هه‌لسوکه‌وتی نه‌هات.

پرسیار: دوا پرسیار له‌مه‌ر دلداد ناکه‌م، ده‌مه‌وی خوت ئاماژه به‌و باسه‌ گرنگانه به‌دی که باسمان نه‌کردوو.

وه‌لام: به‌ داخه‌وه ده‌لیم دلداد وه‌ک که‌سایه‌تییه‌کی گه‌وره‌ی ئەده‌بی و سیاسی کورد، جگه‌ له‌و کۆنفرانسه‌ی له‌ زانکۆی کۆیه‌ بو‌ی ساز کرا، گرنگییه‌کی ئەوتو‌ی پینه‌دراوه، تا ئیستا له‌ شاره‌کانی کوردستان جگه‌ له‌ کۆیه‌ په‌یکه‌ریک، قوتابخانه و شه‌قام و شوینیک به‌ناوی نه‌کراوه، چ‌ جای مه‌ل‌به‌ندیکی پوناکبیری، وه‌ک سه‌رجه‌م که‌سایه‌تییه‌کانی به‌تایبه‌تی سلیمانی. به‌داخیکی گه‌وره‌تره‌وه هه‌ر له‌ ده‌قه‌ری سلیمانی هه‌موو

هه وٺيڪ ده دري (سرودي نه ته واپه تي ئه ي ره قيب) بگوردري، سهيره كه له وه دايه عهلماني و سهلهفي هاورا و كوكن له سهر ئه وه مه سهلهيه. دلدار وهك شاعيريش ليكولينه وه ي زوري له سهر نه كراوه. وهك سياسه تمه داريكيش هر زور كه م، هيوادارم من دواي چاپكردني كتبي (دلدار، ژياني سياسي) ئاوريكم له رابردوي سياسي دلدار دابته وه. بيروه ريبه كاني هه رچه ند كه م و قرتيندراون به لام كه ره سته يه كي به پيزه بو ليكولينه وه وه له هينجاني چهند زانياري و راستي. هه روه ها بنه مال ه كه ي بنه مال ه يه كي به رچاون له هه موو پرويه كه وه، به تايبه تي زينهي خوشكي، وهك ژنه شاعيري تيكوشهر، فيمينيست. ئاسهفي براي كه به حق تيكوشه ريكي گه وري كوردايه تيبه، به داخه وه به ده گمن نه بي باس نه كراوه، نابي رولي باوكي دلدار مه لا ره ئوفي خادم سجاده وهك كه سايه تي و شاعير له بير بكرئ، له كو تايدا ده ليم: سه رچاوه ي شاراوه ده رباره ي دلدار هه يه، هيوادارم روناكي ببين و بلاوبكرينه وه بو ئه وه ي زيتر دلدار بناسين.

پوختهی ژياننامهی پيشرپه و سهيد برايم

پيشرپه و سهيد برايم ناسراو به حاکم پيشرپه و،
دهرچووی کوليزی ياساو رامیاری، زانکوی بهغداد
سالی ۱۹۷۸، سالی ۱۹۷۹ بووه به پيشمه رگه، سالی
۱۹۷۹ بووه به يه که مين حاکمی شورش، سالی ۱۹۸۰
به بوردومانی فروکه کانی به عس له توژه لئى بريندار
بووه، سالی ۱۹۸۳ بووه به ئەندامی مهلبه ندى ۴ له
باليسان، سالی ۱۹۸۵ سه رپه رشتکاری مانگنامهی
"رزگاری" بووه. حاکم پيشرپه و، له کوټایى سالی
۱۹۸۷ وهك په نابهر چوته ئەلمانیا.

ئەندامی يه کيتی نووسه رانی کورده و خاوه نی ٦
کتیبه (بایز هات و بزر بوو- شانۆنامه، رووته مه نی
له فولکلوری کورديدا- ليکولینه وه، زاروکه ئەفسانه-
چيرۆکی مندا لان له ئەلمانیه وه ته رجه مه ی کردووه،
ره ههنده گه په کانی پيشمه رگایه تیم، مقالات کتبتها
بالعربيه، حاجی قادری کویى بلاوقان. ههروهها
سى کتیبی دیکه ی نووسیوه و ئاماده ی چاپ کردنه،
که ئەمانهن (فه رهنگی حاجی قادری کویى، دلدار،
ژیانی سیاسی، کتیبی پاريزگای کویه). له ئیستادا
سه رقالی ليکولینه وه و به دودا چوون و نووسينه.

